Politikai röpiratok.

45.

1845
45
327

A'

SAJTÓ-SZABADSÁG

BÍRÁLATA.

Ára 48 kr. p. p.

2

FELELET

egy

szabad Polgárnak

A'

SAJTÓ-SZABADSÁGÁRÓL

írt

MUNKÁJÁRA

EGY RABNAK.

[Szemere Bertalan]

MISKOLCZON,

nyomtatta Csöglei Tóth Lajos.

1845.

Dr BALLAGI GÉZA.

Tudni való.

Ezen munkácskának még a' múlt 1844-dik év Augusztus havában kelletett vólna Sajtó alól kikerülni; bizonyos kellemetlen dolog okozá, hogy csak most láthat világot — kiki tudja az Ország-gyűlés még az időben állott, azért ha e' jelen munkácskában némely dolog másként áll most — legyen szíves visszaemlékezni a' múltra 's a' jelen meg lessz fejtve előtte

a' Szerző.

*

A' Rab szerzö'

munkája cziméről.

Nagyon esmeretlennek kell lenni az irodalommal, ki első átolvasására e' munkának, szerzőjét el nem találja: nekem legalább nem kelle soká gondolkoznom. Igen! a' munkát rab írta: olly rab minő koldus Oconel; gazdag ez, szabad amaz; hasonlítanak mind ketten egymáshoz, mert mind kettő feljajdúlt a' hon' sorsa felett; de eltérnek nézeteik, el a' jaj' kútfeje, el a' nevezés' oka; külömbözik a' jaj' eredménye. Oconelnek Európa adta a' nevet, Írónk maga választotta, hogy hasonlítson a' fentséges férfiúhoz mostani sorsában, hogy annál érdekesebb, regényesebb, sajátságosbb legyen. Oconel felszóllalt hazája' zsarolásánál, hontársai vérkönyüi felett, 's nem kért mást, mint jogot,

's nem túlcsapongó kedvezést, hanem csupán annyit, mennyi 's minő van a' társ-országnak: nem népfelsőséget, hanem csak munkát, eszközt kenyérkeresésre: rabunk pedig szabadságért jajdúlt fel, mert azt vélé hibázni, 's ő nem a' személy-bátorságot, jog 's szabadságot kéri, hanem olly eszmét terjeszt szabadság' színe alatt, minő nincs, nem létezhet.

Elö szava.

Úgy látszik a' Szerzőnek esztét a' legközelebb múlt követ-választás költe, midőn, mint mondja, Pest megyében a' követek esküt tőnek, hogy a' nemzet' szabadságát védelmezni fogják, mellyhez így szóll a' Szerző, még nem olvastam és nem hallottam kézzel foghatóbb satyrát, mint az említett szavak. Hát van a' magyarnak szabadsága?! ezt mint különöst gúnyos hangnyomattal félig csudálkozva kérdi 's mond tovább „a' magyar „nemzet' egy töredékének privilegiuma van, 's ezt „nemzet' szabadságának nevezik.

Megvallom, jól van az ok választva, 's a' felszóllalás jól szerkezve epés gúnnyal, hogy a' kebelt felrázzák, felriasszák 's elragadják a' keseredésig, — mert sértő még gyermeknél is, ha tudja, hogy vele komoly cselekvésénél alakost játszanak, 's nevetség' tárgyává teszik őt, 's azt, mit gyenge lelkében tisztel, szentnek tart, kigúnyolják,

's hitében megcsalták; mennyivel inkább egy büszke nemzet, melly ha bár szenvedett is, 's bár elégszer vész 's végpusztúlás fenyegette is, nyólcz századokon által fel tudta tartani szabadságát, 's bár mellette 's körülte, távol, közel, nemzetek estek el 's törültettek ki a' népek sorából, országok daraboltattak szét, 's trónusok omlottak össze: a' magyar áll, tisztán, szeplőtelenül, sértetlenül; 's most midőn azt hiszi, hogy szabadsága nagyobbodik, tágul; mivelődése emelkedik, kereskedése terjed, a' művészet gyarapodik, 's a' nagy nemzetek' sorába emelkedett nyelve, nemzetisége; gúnyosan fülébe kiáltják: te töredék nép! — talám azt tudod, hogy te szabad 's nemzet vagy?! — gyáva te — csak fractio vagy országodban, 's nincs annyi szabadságod, hogy gondolkozz, beszélj — hanem csupán ehetsz és ihatsz, járom van nyakadon, 's zsarnok ostora csattog feletted, 's mégis szabadságról álmodol?! szembe mondom világ' hallattára, rab vagy, csorda-nép, nem nemzet! — ezt így hallván keseredés méltán lepheti meg még az előítélettől ment kebelt is, 's kész hinni mind azt, mi mondva van, 's talán tenni is ha kivántatna.

Minden beszéd 's szónoklat, melly kezdetben mindjárt a' szívet kapja meg, hatásra méltán számol, mert ez elfogulttá teszi a' kebelt; a' szív szorongattatván, lázas ingerültségbe esik a' vér; ki-

számítás ezért a' lázítóknál mindég a' szívhez szóllani fájdalmas felkiáltásokkal, mély panaszos hangokkal, gúnyos döfésekkel, 's ez mindég hatást szűl, 's olly jól találják a' szívet, hogy nem képes az ész szavát felhívni, és ez oka, hogy az elcsábított nép rohan, merre illy hangok vezetik ön tudta nélkül.

Igy van szerkezve 's terjed a' jelen kis munka. Iró esmeri a' szív' baját, a' magyar gyengéjét kiszámolva próbálta használni, 's nagy hatást reményletT; 's köszönjük nemtőnknek, hogy e' gúnyos panasz ez előtt csak 10 hónappal nem jelent meg, mert alig ha több bajt nem okozott vólna mint most; ma hála a' gondviselésnek, későn jött, mert a' nyugodt hazában kevés társra talál, minekutána ellenkezőkről győződtünk meg, 's tapasztaljuk, hogy a' Próféta hamis, nem Istentől küldetett, és mivel a' lefolyt pár év különben is megtanított bennünket, hogy az irodalom' mezején bár minő szépen legyen is sok mondva — nem hihetünk vakon, a' vezért meg kell választani; 's úgy látszik ezekről a' szerző megfelejtkezett számításában, valamint a' sajtóról is, mit pedig igen sokat emleget, melly noha nem épen ollyan szabad ugyan, minőnek szerző ohajtaná, de még is annyira gyakorolható, hogy tilos munka ellen nyilván felléphetni, — hol ki lessz mondva: mindenecket jól meg-

vizsgáljatok 's a' mi jo azt megtartsátok. Megpróbálom tehát ez úton a' vizsgálatot, mint sikerűl bizony én sem tudom, de szándékom jó, óvni az egyűgyűeket . a' könnyen hivőket . — mert a' szerzőt megtériteni eszembe sincs. Az elsőt megpróbálom.

Az előszóban satyrának tekinti az iró, hogy Pest megye' követei megesküdtek a' haza' szabadságát védeni, mert mint mondja az nincs, hanem csak privilegiuma egy fractának. Már én azt ohajtanám, hogy k valamit mond, még kicsinységekben is, ha kiváltképen valakit érdekel, ollyast mondjon, hogy okát is tudja adni: nemzeti érdekben európai 's talán világszerű dolgoknál pedig ha már szóllani mer, megkivántatik okvetetlen, hogy minden szava alapos legyen, 's okokkal ellátva, és szólljon olly világosan, hogy minden érthesse, kinek érteni kell, 's én megvallom, abból hogy a' szerző gúnyosan kérdi, hát van a' magyarnak szabadsága? okos nem vagyok, mert nem tudom, nem vagyok megtanitva, hitemből kiforgatva, hogy nincs, 's viszont csak kérdezhetem, tehát nincs? — valamint azt sem tudhatom, mit nevez privilegiumnak a' nemzet' szabadságára nézve; mert hogy csupán e' parányi dióhéjba, a' sajtószabadságba legyen szoritva a' magyar nemzet' szabadsága, constitutiója, municipiuma, 's mivel a' sajtó birhatás-

hoz privilegium kell,—minden nemzeti szabadságunk ismét csak privilegium legyen, nem tudom, nem képzelhetem, — 's mivel a' magyar azért, hogy a' sajtót eddig egész szabadságában nem használta — mert szüksége sem vólt reá széles értelemben véve, már semmi szabadsággal nem bírt, ferde állítás.

Ugyan az előszóban tovább megy a' szerző; 's így szóll: „Magyarországot különbféle népessé-„gek lakják, legkitűnőbb a' magyar, ezen magyar „népesség töredékének bizonyos privilegiuma van, „'s nemzet szabadságának nevezik. — Ebből az látszik, hogy az egész magyar nemzetnek privilegiuma sincs, hanem csak egy töredéknek, fractának; már most azt kell kitalálni, mellyik lessz azon fracta, mellynek privilegiuma van.

A' magyar nemzet' részei között, Kunok, Jászok, Hajdúk bírnak némi kiváltsággal Magyarországban, de nem hihető, hogy ezen kiváltságok a' magyar nemes' szabadsága 's jogai elébe tevődhetnének.

A' köznép, melly a' terhet viseli, ismét nem fog értetődni, mert ezeknek kiváltságok nincs.

Az úgy nevezett Honoratiorok már bírnak némi kiváltsággal, mert megjelenhetnek gyűléseken,

nagylelkűen felszóllítatnak minden vállalatoknál a' szép 's jónak segéllésére, adakozhatnak mint akarmelly magas rendűek a' köz ügyhöz, viselik az ország-gyűlési költségeket, 's mind azon terheket, mellyeket a' nemesek, 's ezért jogokat is nyertek; hogy lenézetnek a' magas nemességtől 's köz helyeken megtámadtatnak: — társaságba megy, hová ő is megnyitá erszényét, megvettetik, — 's mint vészt kerűli az aristocrata, sőt B. megye (mert jegyezzük meg liberalis) nagylelkűen azt is kimondá, hogy gyűlés' termében csak nemes ember szólhat 's vehet részt a' tanácskozásokban, — de mind e' sok jó mellett a' privilegium nem ezeket illeti; — a' nemesség 3 része lessz tehát t.i. a' papi rend, magnások és nemesség, még pedig mind együtt véve, mit bizonyít az, hogy a' szerző maga mondja „ezen „töredék' képviselői ország-gyűlésre összegyülnek, „2—3 évig lármáznak, 's nem tudják kivinni, hogy „magyarúl értekezzenek egymás között, hogy az „a b c-ét magyarúl tanulják — és szabadságról ál-„modoznak !...

Bármint akarjam is feltalálni okát állításának, nem vagyok képes; pedig a' szerző rab, én szabad vagyok, 's mind a' mellett akalmasint nékem van több okom panaszra a' világ' folyama ellen, 's így az igazat, bármi keserűn adasson, elismerem, 's a' legkissebb való, szívem' húrját érintvén, azt

mondanám: való! — de itt engedjen meg kénytelen vagyok megvallani, hogy a' rajzolat nem hű, a' dolog mystificálás — soha se beszéljen író maga személyéről, hanem a' dologról — nemzetek' érdekében egy személy nem lehet tárgy-dolog, mert egy személy nem nemzet, egyes ember nem érdek, — itt pedig nemzet érdek van szőnyegen.

Azért nincs a' magyarnak szabadsága az Író előtt, mint mondja, mert három évig lármáznak 's ki nem tudják vinni, hogy magyarul értekezzenek, 's az a b c-*ét magyarúl tanúlják; már miért így elcsavarni a' dolgot? — ha az igaz, mit egy jeles irónk mond: a' munka az író' gondolatinak tolmácsa, a' betűk szivét mutatják, minden sor lelkét tűkrözi, úgy sok rosszat kell feltenni a' szerzőről, de én örömest csak azt hiszem, hogy nem olly rossz mint hiú, bálványozza ön teremtette világát 's eszméjét, mit egészlen kárhoztatni nem lehet; mert lehet betegség is; — de illy szembeszökő alaptalan állitás világ előtt — férjfiútól sértő, alacsonyító 's megvető.*

Már több ország-gyűléseken a' kerületi ülésekben magyarúl tanácskoztak a' Rendek — ezt igen jól tudjuk, 's alig folyt el egy éve mostani ország-gyűlésének, már a' magyar nyelv diplomatikai pólczra emelkedett a' királyi resolutio által; 's alig szól-

laltak fel némelly jobb fők a' nemzeti oskolák' szükségе felett, ő Felsége már az ország-gyűlése előtt megrendelte, még pedig kincstári költségen a' nemzeti oskolákat; 's második éve az ország-gyűlésnek, a' magyar már nem csak a' kerületekben, hanem az országos ülésekben is magyarúl beszél, értekezik, ír, — sőt megrendeltetve, hogy a' felsőbb oskolában a' tudományok magyar nyelven tanittassanak ezentúl; 's ezek már igy megtörténvén, micsoda orczával, micsoda szemmel lehet azokat állitani, miket a' szerző állit?

Nem merem ugyan azt mondani, hogy az emberiségnek ellensége a' szerző, hogy a' drága hont gyűlöli, gondolatnak is sok lenne; de mégis illy állitások után csak két dolgot tehetünk fel, vagy azt hogy nem esmeri a' hont, 's abban a' dolgok' folyamát, szóval tudatlan, mit nem hiszek; — vagy hogy szive nem jó, szándéka nem tiszta, — 's azokból mit előbb is mondott 's a' mód mellyel monda — valamint a' következendők is az utolsóra adnak több okot — sőt a' rossz akarat kiviláglik; sok helyen jók az eszközök, de a' czél rossz, másutt nemes a' czél, de az eszközök nemtelenek; úgy látszik a' maradék' dicsőségét akarja, 's az, ki ezekre gondol, nagy ember! hű kezek, mellyek az unokák' számára plántálnak, magas lélek, melly nem mindent magáért tesz, és minden

jó polgárnak kötelessége a' jövendőért is munkálni; — de úgy akarni készíteni bizonytalan jövendőt, hogy a' most élő embereket veszedelembe döntsük, üszköket szórjunk békés lakok közzé, felgyújtsuk az egész hont, 's dúlt romjai alá temessük a' nemzőt az unokák' jövőjeért — vérszomjas esztelenség! — De vessünk még egy pár tekintetet az a b c-és vádra.

Azt mondá fentebb a' szerző elég gúnyosan, hogy a' nemzet' képviselői két három évig lármáznak, nem tudják kivinni, hogy az a b c-ét magyarúl tanúlják — hogy lármáznak, 's 3 éveken ált fognak, lehet — én nem hallottam még, mert nem vóltam ország-gyűlésen, — de lám a' szerző a' gondolatot kimondani akarja, pedig sok ember sokat gondol, — sok gondolat sok szót szűl, sok szó pedig lármát okoz — mi természetesebb tehát, hogy lármázniok kell 's nem 3 évig, hanem mind addig míg van miért lármázni; míg a' jó, melly felett lármázniok kell, meg nem születik: de hogy az a b c felett lármáztak csak a' múlt egy éven ált is, nem igaz; mert a' tárgyakat, mellyek nagyszerűek 's halmozva mentek az ország-gyűlésre, esmerjük, 's már ezek felett nagyobb részben szinte lármáztak 's hoztak, úgy hisszük, üdvös törvényeket 's határozatokat, 's mint feljebb is mondám egy év' lefolyta alatt nem csak egymás közt érte-

kezhettünk nyelvünkön, hanem a' diplomatiai polczra emelkedett, nemzeti oskoláink létesültek, 's ezeken kívül temérdek tárgy megvizsgáltatott 's bevégeztetett, 's ezt úgy mondani mégis, mint mondva van, nyilván Európa' hallatára az irodalom' mezején, ma 1844-ben elég rágalom 's satyra lenne idegen legdühösebb ellenségünktől is. — Miért csudáljuk 's boszonkodunk osztán mi, ha a' külföldön kérdezik, Magyarországban mégis vannak sclávok? miért ha gúnyol, ha rólunk nem esmért jellemeket, borzasztó eseteket 's bármi hamisokat 's trágárokat ír — ha legszentebb kincsünk' kigúnyolják, nevetség' tárgyává teszik? hiszen mi magunk adunk adatot, okot, themát kezökbe — magunk ütünk szégyenbélyeget homlokunkra, hogy az ellenség újjal mutasson felénk; — jó vólna urak ön becsünk' feltartani 's ép szemmel nézni körültünk — meggondolni mit írunk, kivált a' népek' ügyében, nemzetek' érdekében — ha mi magunk teszünk nevetséget a' legkomolyabb dúsabb eredményű ország-gyűlésünkből, kigúnyoljuk nyólczszázados constitutiónkat, nevetség' tárgyává tesszük municipalis törvényeinket, 's pulyáknak, gyáváknak bélyegezzük a' nemzetet; hogy kívánjuk, hogy a' külföld tűlbecsüljön minket? midőn magunk sem tudjuk magunk' becsülni? hogy másként esmerjen, mint magunk valljuk? — úgy látszik a' szerző azon emberek közzűl való, kiknek ha czéljok van 's elérni

akarják, az eszközökkel nem gondolnak, 's azon emberek társa, kiknek a' világ nem jól van teremtve, magok szeretnének egy világot alkotni, 's felette sujtó mennykövekkel állani.

Bévezetés.

„Mai időben majd mindenütt a' politica van „napi renden, úgymond Sz. 's minden egyéb hát-„térbe tolatik, és ez helyes; ez időkor a' nép' éle-„ténck egyik leggyönyörűbb szaka, mellyben elveszett „szabadságát visszanyerni küzd, de épen ez tanúsítja, „hogy jelenleg szabadsága nincs, hanem csak lessz— „ha lessz!" itt elösmeri a' szép időt, mellyben a' nemzet küzd, 's így hiszem én is, mert világos, hogy ma a' népek' mivelődése 's fejlődése többet kíván, mint mivel eddig beérték; azonban nem vagyok a' szerzővel egészlen egy véleményen, ki már itt azt hiszi, hogy mivel a' nemzet szabadságért küzd,

éppen nincs semmi szabadsága, — mert azért hogy egy tárgy iránt fárad az ember, nem következik, hogy éppen semmivel sem bír, — küzdeni mindig kell az életben, a' nemzeteknek, úgy mint egyes embernek; megszűli a' kor és idő az új 's szükséges dolgokat, 's ezt elérni küzdeni kell, — de azért józanon nem mondhatjuk, hogy mivel azt, miért küzdünk, még el nem értük, semmivel sem bírunk; én azt hiszem, hogy bár nekünk magyaroknak igen sok szép szabadságaink, még pedig constitutionalis szabadságaink vagynak, de még sem annyi, mennyi tökéletes kifejlődésünkre megkivántatnék; voltak sarkalatos szabadságaink, van most is, 's az szaporodott, 's ha ahhoz az idő 's nép' szüksége újakat fog kívánni, hiszem! hogy a' józan kormány 's szelíd uralkodás, azokat eszközleni, megszerezni 's adni fogják; mert esmervén mind kettő rendeltetését, a' nemzetek' czélirányos kifejlődését kötelességöknek esmerik, érdeknek tudják; — így szóll továbbá sz. „mondják a' „szabadságért küzdeni szép, dicső (tapasztalásból „nem tudjuk, mert nem küzdöttünk, ugyanis egy „két üres lárma, melly közzé a' szabadság szó is „vegyült, még nem küzdés): de a' szabadságot élvez„ni még dicsőbb (nem volt benne részünk, tehát nem „szóllhatunk).

Olvassa csak figyelemmel a' fent mondottakat az olvasó, látni fogja mi szép szódagály, szép gon-

dolat, gúny 's önmagával való ellenkezés áll itt egymással szembe; ugyanis azt mondja szerző, hogy korunk a' nép' életének legdicsőbb szaka, mert küzd, 's már tüstént azt állítja, hogy szép küzdeni, de mi nem küzdöttünk soha, nem küzdünk most sem, 's így nem tudjuk mi az — ez bizony nem következetesség, nem logica, hanem ellenkezés, rágalom,— mert ha a' magyar nem vívott anyagi 's szellemi szabadságáért, nem tudom kit állít a' föld gömbjén a' Rómaiakon kívül mustrául, ki annyit vívott mint a' magyar — olvassa csak a' historiát a' nemzetek' életéről, megtalálja; — „egy két üres lárma még nem „küzdés," mondja továbbá — itt tehát a' baj! szerző a' küzdést nem szóval, nem lármával szereti— hanem bunkós okokkal, fegyverrel akar vívni igazat, erőszakkal jogot — néplázzadás tetszik a' szerzőnek, millyeneket mutat Anglia, a' franczia revolutio, 's talán tetszik a' Hora-Gloska féle zendülés, a' Zemplini gyilkolás legközelebb, 's ezek jobbak, dicsőbbek a' szerző előtt, hol a' nép' sepreje kegyetlenkedett, gyilkos kezekkel nyúlt a' nagyhoz és szenthez— rombolt egyaránt oltárt és lakot, 's rakásra ölé az ártatlanokat — mint azon idők, mellyben a' valódi vitézség által a' haza szeretet csudákat teremtett, — vagy a' mostani szóvali vitatkozás, melly által kikerestetik a' szép 's jó, 's varázs hatalommal állíttatik elő,

*

A' mit e' részben a' politicáról mond szerző, nagy részben igaz, mert az idő mindig szerencsétlen 's félelmes, mellyben nem találtatik férjfiu, ki meg merné mondani az igazat, bár szükséges, bár kerűlhetetlen: én röviden csak így fejezném ki magam: az egyenes ember durva, a' síma politicus, a' világ előtt; azonban ne keverjünk össze minden politicát, mert van sokféle, — azaz politica a' társalgási körökben, a' köz életben — politica kissebb nagyobb dolgoknál, téuyeknél, politica kissebb igazgatásoknál, 's politica országok' kormányzásánál; 's van józan politica, van rossz politica; az, mi napi renden van, mi lessz? nem tudom; szerintem, mint én felfogám, szerző mindenben kárhoztatja, mindenben rossznak nézi, mert „veszedelmes időszaknak né„zi korunkat, mellyben a' politica nagyon lábra kap„ván, az igazság' helyét foglalta el, — mert úgymond, „ha találtatik egy két férjfiu, ki az igazságot ki „meri mondani, azt ügyetlennek tartják, nem poli„ticus," nem status férfiu, úgy mondják; 's ha ez minden részben így állana, igazat adnék a' szerzőnek, 's felkiáltanék vele: ó idők! ó erkölcsök! mert az idő gyászos, szomorú, mellyben az igazat kimondani nem szabad, 's a' férjfiú gyáva, lealacsonyúlt, ki remeg, 's bár elkerűlhetetlen szükség kívánja, még sem szóll, — de ne zavarjuk össze a' dolgokat, az állítás nincs bebizonyítva 's én csak feltételesen ítéltem 's adtam igazat — azaz, ha igaz a' vád ko-

runk ellen — azonban én nem úgy látom a' dolgot, mint a' szerző mondja. A' világ nagy, ebben a' társaság temérdekre terjed, melly mindenféle emberekből szerkezvék, már pedig az embereknél sok erény, sok szép 's nagy van, de ellenben sok gyengeség, hiba, bün 's vétek is tulajdonok; a' társasági élet, a' keresztény vallás, a' nevelés, gyengédség megkívánják, sőt kötelességünkké teszik, kogy minden hibát, ott hol nem szükség, pelengérre ne állítsunk, hogy embertársunk' gyengéi iránt kímélettel legyünk; ha az egész világ csak kettőnkből állana, t. i. a' szerző és én, mi bizony alkalmasint nem sokat politizálnánk, hanem megmondanánk egymásnak meztelen az igazat, de a' társasági élet nagyobb figyelmet kíván 's követel; finom háló ez, mellyet ha valaki széttépni akarna, árthatatlanná teszik, mert ha társaságban élünk, már csak szabjuk magunkat ahoz, 's ha hibáit javítani akarjuk, tegyük azt olly móddal, minőt kíván a' dolog, a' hely, 's körülmény, — mint mondám előttem is iszonyúan lealacsonyúl az ember, ki az igazat eltagadja, vagy csak vonakodik is kimondani, — mert az igaznak kimondása és elösmerése erkölcsi kötelesség, ezt teljesíteni tartozunk, kell, — azonban én, mint mindent, úgy ezt is csak feltételesen mondom, azaz, megkívánom az igazmondást, bátor nyilvános szóllást ott, hol a' társaság' jólléte, czélja követeli, vagy embertársam' java kívánja, hol p. o. az ártatlanság szenved, vagy elnyo-

matni fog a' hallgatás által, annyira megkívánom, hogy az ellenkezőt bűnnek 's utálatos gyávaságnak tartom, 's illyenkor félelem, ijesztés előttem ki nem menti az embert, mert ha bár szenvedést vonna is maga után az igazság' kimondása, attól elrettenni férjfiúnak nem szabad — mert múljon el ég és föld, de maradjon az igazság! várjon reánk szenvedés, gyalázat, lássuk előre a' nyomort, visszaijedni nem szabad, nem lehet, mert az elpalástolt való — 's pártfogás nélkül veszélybe süllyedt igaz gyalázatára válik a' nemzetnek, mellynek körében az eset megtörtént, — azt mondja Kölcsey; de mind a' mellett is ezzel nem mondom, nem azt kívánom ám, hogy minden igazat, minden ember, mindég, minden időben, minden helyen 's mindenkinek elmondjon, mert ez még annál is rosszabb politica volna, melly semmit kimondani nem enged; mert ott hallgatni, hol szóllani nem szükség, mindig okosság, kedvetlenséget távoztatni emberség, 's senki gyengéjét ok nélkül nem érinteni kötelesség: valamint gyávaság volna nem szóllani ott, hol a' hallgatás veszedelmes, káros: úgy embertelenség 's alacsonyság szóllani ott, hol valakinek ártunk, nem használunk pedig senkinek — szólljunk tehát ott, hol kell, hol használunk; hallgassuuk, hol nem kell, hol nem használunk, sőt ártunk: ezt kívánja az okosság, ezt a' nevelés, a' társasági élet, 's gyengeséggel teljes életünk, — ez ha úgy tetszik, társasági józan politica.

Van az ember néha olly helyhezetben is, hogy az igazat ki kellene mondani,—igen, de meg tudja ítélni, ha vallyon a' hely 's idő jelen van-é arra, 's ezt tartom józan politicának; mert igen sok igaz van, mellyet kimondani mindenkor nem lehet, bár magában igaz 's való, mégis csak ártana az ügynek, 's illyenkor hallgatni józan okosság: mert czél, haszon nélkül ártani magunknak vagy az ügynek, csakugyan nem mutat józan észre; — a' jó politicus, vagy helyesebb szóval: a' világot ösmerő ember vár az időtől; 's mindig megkérdi azt, ha szóll, ha cselekszik, 's mire inti azt teljesíti, — 's előttem nagy emberek csak ezek. —

A' mit a' 3-dik lapon mond, hogy ha valaki meg merné mondani: azon szabadság, azon jogok, mellyekből egy kis részt visszakaptunk, mieink valának, őseink gyávaságból áldozták fel: azokat mind visszakívánjuk, még pedig nem is tartozunk megköszönni, — azt nem politicusnak, sőt veszedelmes izgató zendítőnek tartanánk; 's ez politica, — részemről nem így áll, hanem a' dolgot megkülönböztetve, tisztán így állhat csak: uram Péter! te nékünk azon jogokból, mellyeket tőlünk tudtunk, akaratunk, megegyezésünk nélkül magadévá tettél, 's őseink máig is elnézték hogy birtokában légy, valami keveset visszaadtál, de tovább a' többit is birtokodban hagyni nem akarjuk, hanem most jogszerűleg visszakívánjuk,

's mind egy vonalig — 's még meg sem fogjuk köszönni — ha visszaadod, mert kívánságunk jogon alapszik — a' tulajdoni jogon, mellynek constitionalis országban szentnek kell lenni, 's azért csak add vissza, kívánjuk, követeljük; 's ha ezt kimondom bár egy uralkodó ellenében a' legkissebb polgár, mit fognak reá mondani az emberek? azt bizonyosan nem, hogy politice tettem, mert annak itt nincs is helye; jogot kértem, tulajdont, mellyet a' természet 's világi törvények így osztának, enyim 's tiéd—'s közöttök határ vonatván, azt mondja lépésemre minden ember, jogosan 's helyesen tettem; de ha valamikor Péterrel öseim akármi iránt egyességre léptek, 's önként adták Péternek kezébe azon jogokat, tulajdonokat, mellyeket most bánunk, mellyeknek Péter több idők óta gyakorlatában, használatában 's békés birtokában van, de én mégis szeretném bírni 's használni, 's hogy hozzá jussak, azt mondanám, mit feljebb az író mondott 's még a' szerző' hangján így toldanám meg követelésem: hallod-é Péter! azt mit tőlünk elrablottál, azt mind visszakívánjuk, mind egy vonalig, te adtál már valamit kérés nélkül, ez mit sem ér, adj vissza mindent, 's ha visszaadsz mindent, akkor se várj köszönetet, mert azzal nem tartozunk, te csak kötelességed' teszed, mi nem kérünk, hanem kívánunk, követelünk; hát erre mit mondanának az emberek? természetesen azt, hogy ez bizony nem csak politica nem volna, hanem iszonyú jogtalanság

's vastag gorombaság is, mert ollyanért támadtam meg Pétert, mellyhez jogom nincs egyenesen, lemondván öseim erről, ollyanért miért nem lehetett, 's olly tulajdont követeltem, melly nem enyim többé; sőt háládatlan is levék, mert Péternek azon hajlandóságát, hogy tulajdonából kérés, kívánság nélkül is adott, nem méltánylottam, sőt sértően illettem, keserítettem, mert mégis ha Péter olly jó volt, hogy abból, mi ha bár gyávaságunk által is, de jogszerű tulajdonává vált nékie, önként is adott 's úgy látszik kérésünkre hajlandó volna a' többit is visszaadni, egy kis köszönetet mégis talán érdemlene, — mert ollyast tett, mire törvényszerüleg köteles nem vala, vagy ha éppen köszönni nem akarjuk, ne mondjuk előre, hogy csak vissza vele, mi nem kérünk, hanem követelünk: mert ez osztán egy kis keserűséget okozhat, mellyből Péter meg is kérdheti, mi joggal? gyere vedd el ha bírod — 's ha ezt tenné, mit tenne? azt, mire a' megtámadás jogosította, védelmezni magát 's tulajdonát, 's ekkor előre láthatjuk hogyan járnánk — a' hajlandóságot elvesztettük — erőnk nem lévén a' követelésre, jogunk sem a' törvényben bízni — földre csücsülünk 's hatalmas nagy szánk' széles ajakát lebiggyeszthetjük — mégis jobb politicusnak lenni, mint durva jogtalannak.

Jól tett-é különben valaki, politice tett-é, jogosan-é? hogy megítélhessük, tudnunk, esmernünk

kell a' dolgot, a' körülmenyeket, a' helyhezetet, a' dolog' eredetét, folyamát 's jelen állását, — óh de iszonyúan hibáznak e' pontban az emberek, de sokat ítél ferdén, de iszonyú sokat mond rosszúl! feltolakodik az Istenség' trónusához 's bírálni akarja a' véghetetlen munkáját, czélját — olly dolgokról ítél mit nem esmér, mihez nem ért — ennek oka az, mert az ember nem marad körében, nem esmeri magát 's mindig többnek akar látszani, mint valósággal van, kivált a' hiúk, nagyravágyók' útálatos vétke ez. —

Szerző a' tökélletességről szóllván kérdi, hogy ki az, ki tökélletes? megmondom én: maga az Isten: — 's ha van más, ki azt hiszi, hogy ő is az, hazudik; mondja szerző, „hogy az emberek ak-„kor lessznek tökélletesek, mikor a' tökélletlenség „elhagyja őket", —de máskor is, p. o. ha nincs módjok tökélletlenkedni, 's bizony a' melly ember sokat tökélletlenkedik, emlegeti nagyon a' tökélletlenséget, p. o. én tudok egy esetet, egy írót, a' ki igen sokat írt az emberek' tökélletlenségéről, a' vér 's lélek tisztaságáról, az illendőségről, a' politica ellen. — 's minden ellen, mi nem nyilvános: mégis tudok olly cselekedetét, melly tökélletes nem vala, lélek-tisztasággal sem bírt, a' politicát nagy mértékben használta 's alattomos tettben részesült — Sz. megyében, midőn a' nevezetes 12 pont kovácsoltatott, mellynek következése leve a' sok ólmos bot 's hazafiúi vér.

Vétek, azt tartja az író, a' nép' szabadságát 's jogait eltulajdonítani, én is azt tartom, csak hogy én feltételesen, t. i. vétek erőszakkal vagy álútakon akármit elvenni, mert ez orzás; de ha magunk vagy lemondunk önként valamiről, vagy épen kérjük az erősbbet, hogy vegye által tőlünk jutalomúl vagy bizalom' jeléül, nem látom a' vétket; a' nemzetek' jogainál, olvassuk a' historiát, a' történeteket, de részrehajlatlanúl 's azután ítéljünk — azért hogy mi hibázunk, ne kárhoztassunk mást, 's ön gyávaságunk' vagy tehetetlenségünk' ne tulajdonítsuk a' kormány' zsarnokságának — nem mondom hogy annyi szabadsága van a' magyarnak, hogy többre nincs szüksége, nem állítom azt, hogy jogaink olly híven őriztetnek, hogy soha legkissebb hijány, fogyatkozás nem történt, — ki fogna illyest mondani emberekről? — de legyünk igazak, nézzünk vissza azon időkre, mellyben szétszaggatva a' hon ön gyermekei kezök által, lepve ellenséggel, mellyek előtt ön fiai vezérkedtek; az uralkodó-ház pedig mindég híven és fáradhatatlanúl oltalmazá, — valljuk meg, hogy azon szabadságunk is melly megvan, azon jogok is, mellyekkel most békésen élhetünk, mellyek naponként szélesbednek, szaporodnak, a' szelid uralkodó-ház 's jozan kormány műve? hijába mondják azon ellenvetést nekem, hogy védte az austriai-ház a' magyart, mert érdekében volt, ön fiainak még több érdekében volt, 's mégis hány eladá? hány tepé?! az érdek nemes

volt, nagy és szent! 's azt, mit akkor hálásan elösmertünk, mit akkor önként jó szívvel adtunk 's nyujtottunk hála 's bizalom jeléül: ne mondjuk ma, hogy rablották tőlünk, mert ez a' magyar hűség, szilárdság, és jó szívvel meg nem fér.

Nem állítom én azt, hogy a' fejdelmek 's kormányok többet nem tehetnének annál mit tesznek, 's talán erkölcsi tartozásuk is vólna többet tenni; de azért nem hagyom helybe soha azt, hogy mi erkölcsi kötelesség, politicai jogossággal követeltessen, mert azt, mi alá én mint tartozás alá nevemet írtam, köteles vagyok teljesíteni, az írott levél betű szerénti adósság lévén követelhető rajtam; de azt, mit ez vagy amaz szükség 's csak a' társaság' parányi része által állított szükség kíván, 's az adásra nem a' törvény, hanem csak illendőség 's erkölcsi kötelesség szóllít, bízzák azt tetszésemre, vagy ha személyem használni akarja a' társaság 's vagyonom, nem követelés, nem megtámadás az mi czélt ér — mert hijjába a' tulajdon felett csak maga rendelkezik a' birtokos, legyen az egyes ember, kormány, vagy nemzet, mindegy.

Felette rossz hasonlatosság az, hogy ha a' barom oda nyújtja nyakát, mért ne hágjon reá? — kicsoda? a' kormány a' népnek! ez rosszúl van mondva még puszta szónak is, — még ennyire nem fajúlt az

ember, a' kormányok ennyire nem sülyedtek, kivált ma ezt mondani ok nincs, — említém már, hogy ott hol önként adunk 's mondunk le valamiről, nincs erőszak, nincs rablás, de jogtalanság sincs, sőt lovagiatlanságnak, de még illetlenségnek sem lehet mondani, ha elfogadtatik; adni 's elfogadni természetes és jogszerű is, 's jusson eszünkbe. hogy voltak idők, mellyekben némelly jog vállainkat törte, mellyben nyüg, teher vala a' jog, mitől szabadúlni óhajtánk,— 's mit megtartani 's védeni elég erősek 's képesek nem valánk, — nincs-é ma is még olly jogunk, mi terhes, mitől szabadúlni, ki bírja, szívesen akarna?— nevezetesen a' vér-bíróság, jus gladii, mi nagyszerű, mi hatalmas jog sok familiák' kezében?! mert kis király, életet 's halált oszt, 's hány elszegényedett familia van, melly azt nem képes tartani; 's a' kik elég gazdagok is bírni, mégis csak látják, hogy ebből semmi haszon 's iszonyú teher és kár a' következés csak, 's majd végre átlátják, hogy ez sem nem jó, sem nem gazdaságos, és lemondanak örömmel róla, — azonban pár száz év múlva az unokáknak jusson eszökbe, hogy mégis csak szép és nagy hatalom vala ez, dicső joga a' magyarnak, bírni szeretnék, — követelhetik-é jogszerűleg vissza? 's illy móddal mint a' szerző követel? 's főkép okozhatja-é azon hatóságot, melly bírni fogja, 's ha kérés nélkül nem fogná visszakínálni: lehetne-é rablónak mondani? bizoyosan nem, — pedig így állunk

a' kormánnyal tisztán, azt miről lemondottak az ősök, némellyeket hála 's bizalom' jeléül adtak a' fejdelem' kezébe, másokat mint nehéz terhes dolgokat, mellyekkel nem birt a' nemzet megtartani, védelmezni, vagy jól elrendelni erőtlen képtelen vala, az uralkodó 's kormány' védelmére bízott, melly által tehertűl szabadúlt, menekvült; 's mivel a' kormány' kezében vannak ezek, igazságosan van-é mondva, hogy rablás? 's lehet-é, szabad-é mondani azt, hogy nyakunkra hágtak? pedig kissebb nagyobb részben mind így vagyunk jogainkkal, — alig ha tudnánk csak egyet is megmutatni, melly felől kételkedés nélkül lehetne elmondani, ez rablás, — ha tehát a' kormány azt, mit neki általadott a' nemzet, mellyet mint terhet lerázott, 's általa akkor gondtól, nyomasztó aggodalomtól szabadult, a' fejedelemnek ellenben terhet, kötelességeket nyomott 's rakott vállaira, 's a' nemzet' javáért azokat elfogadta, semmi rossz nincs benne, sőt erény, nemes czélra mutat az indok. Író szerént abban áll mind öszve is a' nyakrahágás, hogy a' nemzet a' katonaságot kormány' kezére bízván, most az fogatja el a' vétkest, — igaz, hogy ezzel nyakunkra hág, — de mit gondolunk? — ha maga a' nemzet rendelkezne a' katonasággal: nem fogatna-é el szintén így, 's nem hágna-é éppen úgy a' nemzet legénye a' vétkes nyakára, mint hág a' kormányé? A' féregnek mindegy, akár a' picziny czipe, akár durva saru gázolja el, ha el-

tapostatik; szabadon bünhödni akkor sem lehetne; ha a' nemzet kezében volna az erő 's hatalom, szintúgy kilökné kebléből a' veszett tagot, mint kifogja a' kormány, — sőt kérdés, nem élne-é a' nemzet jobban vissza hatalmával, mint él a' kormány? A' historiák legalább azt bizonyítják, hogy még eddig a' nemzetek jobban használták az erőt, hatalmat zsarnokságra, 's polgár-társaik' üldözésére, mint a' béke 's személy bátorság' 's jog' védelmére.

A' 4-dik lapon azt akarja megmutatni a' szerző, hogy átalakulásunk rossz irányt vett, 's az irány rosszul akar menni, noha még nem megy: de azzal miket mond be nem bizonyítja, mert nekem nem elegendő csak mondani azt, hogy a' növénynek föld, nedv, meleg, világosság szükségesek, 's ha ezek a' természettől megvannak, hatalmasan díszlenek; mert én tudni kívánom ha tenyésztek, hogy micsoda növénynek mennyi meleg, mennyi nedv, 's millyen föld szükséges ha nincs meg természettől — hogy én segíthessem — 's osztán bocsásson meg a' szerző, en a' mostani nagy kort, átalakulásunkat, a' magyar nemzet' mivelődésének 's fejlődésének szakát nem káposzta 's répának nézem, hanem olly nagyszerű tárgynak, mellynek felvilágosítására, hogy jó vagy rossz irányt vett légyen megmutatására a' plántai élet nem illik, mert ahoz nem hasonló, — az ifjú vagy gyermek életet lehet sok részben a' növény élethez

hasonlítani, az igaz, — azonban ez sem átalakulásunk' szakának rajza, sőt egészlen más, — de előttem az ember élet sem hagyma, nem répa 's petre-'selyem — noha nem lehet tagadni, hogy természet anyja mind kettőnek, — úgy látszik hogy az átalakulási eszmét a' nemzet' mivelődésének hibás irányát akarja e' czikkben a' hasonlatosságokkal felvilágosítani, — lássuk mint ér czélt.

„Vegyünk egy fiatal embert, azaz gyermeket, „mond szerző, ennek Isten minden földi lényektől „megkülönböztetőleg jogot és szabadságot adott — „ha tehát a' gyermek azzá fejlődjön ki, mivé kell, „mivé a' természet rendelte, jog és szabadsága el „nem vonattathatik tőle, vagy ha nagyobb erő mégis „elvonja, a' gyermek sohasem lészen férjfiúvá, mivé „természeti joga 's szabadságával bírva fejlődött vólna; „épen úgy elsatnyúl, hitványúl 's elvész, mint a' „növény a' neki szükséges meleg vagy nedv nélkül, „így van az egész népekkel, ha a' népek' természeti „joga és szabadsága meg nincs, akár mint mester-„kéljünk rajta, sohasem lessz, nem lehet azzá, mi-„vé lennie kell vala, — ha legkényelemsebb fogháza-„kat építünk neki, ha legüdvösb büntető törvénye-„ket alkotunk számára, ha selyembe és bíborba öl-„töztetjük, ha minden tudományt tölcsérrel fejébe „öntünk, szóval akármit teszünk vele — rabszolga-csorda lessz.“

Csakugyan mint felyebb állítám, szerző a' nemzetek' boldogsága vagy inkább fejlődésének visszás irányát akarja megmutatni, noha az egész czikkben másról beszéll, — a' tulsó lapon azt állította, hogy az elősegítés nállunk fonákul akar menni, 's erre mindjárt hozza a' leírt példát, — de én ebből nem tudom következtetni sem a' rossz irányt, sem azt, hogy már nállunk így megy vagy amúgy, — legfeljebb ezt hozhatnám ki: a' káposzta, meg a' répa, a' vereshagyma és petre'selyem, meg az ember vagy ifjú, azaz a' gyermeket mind egyformán nevelik, 's hogy osztán az így legyen egész nemzetekkel is, nem hiszem; nem pedig azért, mert még a' plántát sem egyformán nevelik, nem egy föld, nedv, melegmérséklet kell mindeniknek, 's midőn a' plánta nevelésről szóllunk, physicumot értünk, az ember nevelésénél pedig szerintem szellemi a' főczél; — a' társasági élet' jogai pedig, nevezetesen a' szabadság, az ebből eredhető jóllét, boldogság, nem illy okokon alapszik, 's azokkal, miket szerző előhozott, semmi összeköttetésbe, sem függésbe nincs. Ha én a' szerző' személyébe volnék, a' plánta 's ember közti hasonlatosságot így igazítanám: a' növénynek föld kell, nedv, meleg, világosság elkerűlhetetlenül, 's ha ezek megvagynak, díszlik a' növény, csak gyomtól kell megőrizni, de ha elvonjuk a' meleget, akár a' nedvet, vagy világosságot, nem adunk jó főldet, elsatnyúl, elvész; öntözhetjük mi, ha nincs jó főldbe, vagy nincs

melege, vagy a' világosság hibázik, — ehez néműleg hasonló a' gyermek' élete — ennek Isten mindenek felett több szabadságot adott — ha tehát azt akarjuk, hogy a' gyermek azzá fejlődjön, mivé kell, mire a' természet rendelte, mire a' társasági élet kívánja, neveld őt' úgy, hogy ne hibázzon semmi, mi testét táplálja, lelkét míveli; — el ne rontsd testét kényeztetéssel, szerfeletti táplálékkal, de lelkét se nyomd el szerfeletti megterheléssel, ismerd a' gyermek helyhezetét, tekintsd jövőjét, a' czélt mellyre hívatva van, vezesd azon úton, mellyre állítá rendeltetése 's adj irányt haladásának, — tisztítsd a' gyomot gyenge elméjéből, 's plántálj szivébe nemes indúlatokat, esmertesd meg vele ön magát 's kötelességeit maga 's a' társaság eránt, vezesd be a' világba őt, hagyd búvárkodni a' természetben, de mindenek felett neveld vallásos embernek, mert csak így lehet boldog, ne felejtsd el a' hont, melly szülte, vele megismertetni, még pedig javait, fogyatkozásait, — tanítsd meg őt' ez iránti kötelességeire, hogy annak jó, bal sorsában osztozni hivatása, szent tartozása, — ébressz benne ez iránt hajlandóságot, meleg részvétet 's szeretetet, — ne tedd rabbá a' gyermek' akaratját, de ne is bocsásd szabadon rohanni a' világba, mert elveszti magát, hagyd magossan repűlni lelkét, de kíséred bőlcs tanácscsal, — mond el néki, hogy van határa mindennek, — féreg csak melly földön csúszik, de a' csillagokon túl nem hághat ember sem, — ég 's föld kö-

zött van az ember nyomnak határa, — ki ezen túllép, süljed 's gázoltatik, vagy rohanva csik alá. — Szerző szerint csak a' természet a' nevelésnél minden, szerintem nem; nállam is természet a' fő szerepelő, de tudomány 's tapasztalás állnak mellette, 's a' vezér azon czél marad, mellyre az ember rendelve 's külön hívatva is van. — Egy pontban ezen lapon a' pránta-életnél azt is mondja szerző, hogy ha elvonjuk a' meleget, a' földet 'stb. elhal a' pránta, vagy ha bekövetkezik a' hideg, elhal a' növény, bár mit tegyünk, — ez elvítatlan igazság, de sem ok mondani, sem hely, — ez a' természet' folyama, mellyben mindennek meg van a' maga ideje, — a' természet igen hatalmas úr, annak jogait nem szorítja meg senki, gyakorolja hatalmát felettünk.

„Ha a' népek' természeti joga 's szabadsága meg „nincs, akármint mesterkéljünk rajta, soha nem lessz, „nem lehet azzá, mivé kell lenni,“ mond a' szerző — persze ezt az elébb mondottakból következteti 's miként? mint a' pránta vagy mint az ember életből?— abból egyikből sem lehet, mert az ember nem pránta, nemzetek pedig nem az ős erdők' vadai. Ohajtanám tudni, mit tart a' népek' természeti joga 's szabadságának? nehéz azt meghatározni, melly nemzetnek mi legyen természeti joga 's szabadsága;! p. o. ha a' magyarról azt mondja valaki, hogy ennek természeti joga 's szabadsága a' sajtó, ez mit eredete óhajt —

mit magával hozott Ázsiából, mit természeti szabadságában egyszerűségében ohajtott, szeretett — iszonyúan csalatkozik 's botlik, mert természetet eredetből lehet következtetni — már pedig tudjuk, hogy a' magyar mikor természetes joga 's szabadságában volt, a' sajtót nem igen ösmerte, de az írást sem szerette, sőt megalázó volt írni 's olvasni tudni; ha mindenkor a' természetes jogot, az eredeti szabadságot keressük fel: úgy a' magyarnak eredeti természete lessz a' kard, a' fegyver, hódítás, háború és vándorlás. Baklövések biz ezek 's félrecsavarások! mit akar továbbá azzal mondani, hogy soha sem lessz, nem lehet azzá a' nemzet, mivé lennie kell? tudja a' szerző mivé kell lenni az embernek? hol van a' tökélletesedés' tetőpontja, 's miből áll az? kétlem; az illyest vagy ne mondjuk, ha ki mondjuk részletesen ösmértessük meg nézeteinket, czélunkat; 's állításainkat oly világosan bizonyítsuk be, hogy azon senki se kételkedhessen.

„Az Isten némelly tulajdonokkal ruházta fel az „embert, mellyeket ha maga akarná is nem rázhatna „le, annál kevésbé képes őt más hozzá hasonló em„ber kivetkeztetni; illyenek, hogy nevelkedik, megé„hezik, szomjúhozik, lát, hall, gondolkozik, okos„kodik, beszél, nősül, 'stb. mind ezek oly tulajdon„ságai az embernek, hogy természetével eggyek, — „még nem vetemedett ember azon képtelenségre em„bertársának azt mondani, neked nem szabad úgy

„nöni, mint akarsz, benned nem szabad éhségnek tá-
„madni, neked csak úgy szabad szomjúhozni mint én
„jónak látom, benned nem szabad nőszési vágynak
„támadni, vagy csak úgy miként én helybe hagyom:
„mondom, nem találtatott ember, ki ily szörnyű bo-
„londságokat mondani jónak tartotta volna, azonban
„olly tébolyodottak csakugyan találtatnak, kik azt
mondják: néked nem szabad gondolkozni, beszéllni
„azaz gondolatodat közölni.“

Ha az olvasó e' czikket figyelem nélkül olvassa, betűig kész volna helybehagyni a' mondottakat, úgy látszik felületes tekintetre, hogy a' szerző pontról pontra elvitathatatlan igazságokat mondana: de ha figyelemmel olvassuk, 's mélyen beletekintünk, észrevesszük, hogy az egész czikk bakugrások, félrecsavarások, sophismai okoskodások 's egymás ellen éllel álló okok. — Nem tagadja senki, hogy növés, látás, hallás 'stb. természet adta tulajdonunk; de bár ezekkel másoknak nem árthatunk, a' társasági illedelem ezeknek kielégítésére is módot 's határt szabott, — azok ellen pedig, mellyekkel másokra is befolyással vagyuuk, hatunk, nemcsak az illedelem szabott rendet, hanem a' törvény irta meg a' határt 's ezt átlépni tilos! — nem igaz, hogy természet adta tulajdonunk' szükségeit is úgy véghezvihetjük mint tetszik, 's nem szóll senki ellene, mert csak az evést ivást vegyük, melly legközelebbi 's életünk' feltartá-

sára elkerülhetetlen szükséges, határok közt van, p. o. eszik valaki vagy iszik illendően jó — senki nem szóll ellene, — eszik iszik társaságban illetlenül, úgy hogy botránkoztat, alkalmatlanságokat szerez, kilökik a' társaságból, — a' többi tulajdonok pedig mennyire az erkölcsökre szoros behatással vagynak, azon felül hogy szokás, illendőség útat mutatott használatára, törvény is ügyel fel, — rosszul van tehát ezekből következtetve, hogy amazok szabadok lévén — a' gondolkozás tilos, holott ez is természet adta tulajdon a' beszéddel — ez olly természetes tulajdon lévén mint a' többi; — az író ravasz, hamis logicája van, a' következést onnan húzza elő, hol ok nincs— mégis megszűli, azt vitatja mi teljeséggel nincs, nem áll — tagadja a' mi tisztán áll előtte. — *Neked nem szabad gondolkozni*, hol van ez megírva, — ki mondotta ezt 's ki hallotta valaha? 's ki képes hinni ezt?! Igaz utánna teszi később — azaz gondolatodat közleni, — 's éppen ez a' hamis következtetés, hogy gondolatot 's közlést egynek hisz a' szerző, — pedig nem következik, hogy midőn a' beszéd akadályoztatik, a' gondolat eltiltatott; már mi igen ellenesen állunk egymással, — az író azt állítja, mit én teljesen tagadok, sőt éppen ellenkezőleg állítok, — mert én azt állítom, hogy a' gondolatot még nem tiltotta meg senki, de nem is lehet, mert az, mit az emberek megtilthatnak, hatalmok alá eshető, a' gondolat pedig emberi erőn 's hatalmon kívül van, egyedül

ez az, mi emberé az életben, mit tőle el nem vehet csak Isten, mi vele marad mindenütt mindenkor, — ne állítson tehát ollyast a' szerző, melly alatta van még a' kétségnek is: ez csak a' csalók, csábítók' tulajdona, buták ellenében; mívelt kor, mívelt nemzet sajtó útján illyest csak utál, félrevet, — vagy a' szerző azt hiszi, 's azon következtetéssel van, hogy mivel a' beszéd 's gondolat közlés korlátozva van, a' gondolat lebilincseltetett? rossz igen rossz következtetés! gondolat, beszéd korántsem egy, sőt iszonyú különböző, — a' beszéd korlátolt, azért mert ez nem testem' növése, nem látás, hallás, hanem olly tény, melly által másokra hatunk, még pedig nagy befolyással hatunk, 's erre ügyelnek a' Wasington szerkezte köztársaságban is, azon különbséggel, hogy nállunk korlátoltabb a' beszéd, amott szabadabb, de van elég bolondok' háza.

Az 5-dik lapon 2-dik czikkben végre megszületett a' várt gyermek, 's bizony csudás gyermek, mondván szerző: „valamint a' megélhezésre szüksé-„gesképpen következni kell az evésnek, szomjúzásra „az ivásnak, az akaratra cselekvésnek (de már ezt „tagadom) 'sat. úgy gondolatra következni kell a' be-„szédnek, ha tehát beszédben valaki akadályoztatik, „az éppen olly rab és olly kevésben szabad, mint a' „kinek enni, inni, alunni 'stb. nem szabad, — ebből „azt hiszem eléggé világos, hogy censura akadályoz-

„ván beszédünkben. szabadok nem vagyunk, 's a' magyar nemzet mégis szabadnak hiszi magát, — „boldogok az egyűgyűek!“— Igy tehát most már meg van fejtve a' két dolog, t. i. az első, hogy átalakulásunk rossz irányt akar venni, második természeti jog 's szabadság nélkül csordák vagyunk, — legyen e' következtetésből okos ki tud, 's alkalmaztassa ez okokat a' mondottakra, ki képes, — 's ez osztán logica — ez következetesség, férjfiúhoz illő állítás, vitatkozás, — 5 lapokon e' két sor mellett vitázott a' szerző: *természeti tulajdonságunk 's jogainktól megfosztatván, nem azzá fejlődünk, mivé kellett vólna.* 'S az okok mennyire bizonyítják be az állításokat, — a' következések minő alaposok 's erőssek valának, láttuk. —

Censura, a' szabad sajtó tehát hiánya felvirágzásunknak, ezen egyetlen eggyel nem bírunk szerző szerént 's ugyan azért semmivel sem bírunk, 's Európa' nemzetei csordák 's kissebb nagyobb baromcsapatok?! 's te egyűgyű simplex magyar! mégis azt hiszed, hogy az mit te érzel, igaz, — lám szóval mondják, hogy nem, már pedig a' puszta szó csak több annál mit te érzel, hogy szabad nemzet vagy, jogaid vagynak, egy virágzásnak indúlt békés tartományban élsz — ne hidd, míg censura van, boldogság nem lehet, szabadság nem addig míg a' sajtó korlátolt, 's mind addig, míg ezt el nem éritek, ra-

bok vagytok, jármot hordozó barmok, 's ki nem fejlődtök oda, hová kell — de hová? biz én nem tudom, hanem a' rabszerzőt megkérdezzük, 's mit eddig tőle olvastunk 's a' következendőkből is ítélve látszik czélja, 's kimondta maga eszméjét: — azon tökélletesedés' magas pontja az, hol szerinte van a' tetőcsúcs, a' ne tovább; t. i. hol képesek lesztek tartózkodás nélkül szabadon szidni, piszkolni Fejedelmet, kormányt, papokat, religiót kigúnyolni, Istent, szentet káromolni, a' legfeketébb tettet istenesíteni, a' legszebb erényt beundokítani, gázolni mindent mi tetszik, a' hont annyifelé szaggatni hanyan vagytok, annyi vallást állítani, mennyi kinekkinek agyába fér, 's annyi véres főt mutatni fel, mennyi útatokban áll magas czélotok' elérésénél 'stb. 'stb. és ha ide nem akartok jutni, mesterkélve felállhattok még egy darabig, de létetek tartós nem lessz, mint a' növényé, mellynek tenyésztésére a' legjobb hibázik, t. i. van jó föld, van meleg, van nedv, van elegendő világosság 's buján emelkedik a' gondal ültetett 's ápolt szép plánta ég felé, de hijába! hibázik a' legjobb — a' növény-féreg, melly a' szép plánta gyökerét rágná!! — 's ha ezt nem hiszitek 's át nem látjátok, fogalmatok sincs a' szabadságról, — erre én nem akarván a' szerző szavaival kiáltani fel: boldogok az egyűgyűek! — helyette azt mondom: boldogok, kik kevéssel bírnak, mert ha kevesecket vesztik, nem sokat vesztenek. —

A' censura' története.

A' censura' történetét tudatni jó, hasznos — de én már szerettem vólna ha szerző nyilt, igazságos lett vólna, — azaz megmondotta vólna azt is, hogy mi adott okot Sándor pápának a' censura' kigondolására, miért erősítette meg azt X-ik Leo, miért követte II-ik Fülep Spanyol király 's utánna minden keresztény fejedelmek statusok mi okért fogadták el 's használják mai napig? mert mégis, midőn illy felette fontos rossz szükségessé válik, okának kell lenni, pedig tekintetre méltónak, nagynak; ezt jónak látta szerző elhallgatni, valamint most is a' rossz oldalát takarja, mind végig a' sajtónak, csak fény-oldalát mutogatván elő, — pedig olly dolgot, melly szerző szerént is egész világon be van hozva, szükséges vólna minden oldalról megtekinteni, hogy meggyőződésből ítélhessünk, mert csak ugyan gyanús ő minden dícséret mellett is, minekutánna a' nagy világban még egy nemzet sem képes egész szabadságában, kiterjedésében bírni, — pedig csak Európa is mennyi forradalmon ment által? — a' forradalmak pedig használták a' sajtót, 's mért nem tartották meg mégis csak azon szabadságban is, mellyben a' forradalom' ideje alatt működött? — az amerikai köztársaságban

nincs fejedelem, nincs tehát azon érdek, mellyel az uralkodók vádoltatnak, mért nem bírják mégis a' tökelletes szabad sajtót?

Ugyan e' lapon, mint már említém is, azt mondja, hogy szabad sajtó teljes értelemben sehol sincs, 's így a' nemzetek jogaiktól 's szabadságoktól megfosztattak, miből azt következtetem, hogy jog 's szabadság egész világon nincs, csak kissebb 's nagyobb privilegium, nemde? 's mivel tudom hogy van nemzet, mellynél a' sajtó korlátoltabb mint a' magyarnál — minekutánna a' jogot, szabadságot, tudományt, mívelődést csupán csak a' sajtótól méri a' szerző, azon tartományok 's nemzetek, hol a' sajtó korlátoltabb—a' mívelődésben nállunk lejebb állanak, a' tudományokban utánnunk vagynak, jogok, szabadságok egy csepp sincs. — Visszás ideák biz ezek, kedvencz themák — egyik vasút, csatorna, másik vámtörlés, 3-ik gőzerő művek 's Fiumei kikötő, 4-ik fenyítő 's javítóház, 5-ik köz adózás, 's így századikig mindenik más meg másban tartja rejleni a' nemzet' jóllétét, — egy más pedig előkerül 's mind annyinak ellenmond, hogy a' száz meg ezer nem ér egy fakohát, mert ő boldogítja csak a' világot — a' szabad sajtóval — annyira, hogy ha bár mindenünk volna, tölcsérrel öntenék fejünkbe a' tudományokat, — bíborba bársonyba járunk, mind nem ér semmit, sőt még lételünk is öszvecomlással fenyegeti e' nél-

kül — 's ti száz meg ezrek, kik nem csak mondottatok, de tettel boldogítottátok a' hazát, — kik munkáltok, vírrasztotok a' hon' jövendője felett, — mit mondotok erre?! én legalább annyit, hogy mindenik jó, Isten áldja meg a' jó czélt, mert szükséges mindenik, de legutolsó — a' sajtó — 's úgy mint szerző kívánja, csak akkor legyen miénk, midőn a' vég ítélet' trombitája megharsan.

Nem tudom okát, szerző a' fejedelmek 's kormányokra igen sandalít — kihívó szemekkel néz fel reájok — jó, az ő dolga — vessen számot velek! én csak némelly észrevételt teszek arra, mit mond a' 8-ik lapon: „Ha e' mostani emberekből még valaha „dicső nemzeteknek kell lenni, az kétféleképpen tör„ténik, vagy hogy a' kormányok önként lemondanak „azon szabadságokról 's jogokról, mellyeket elrablot„tak, vagy pedig a' népek magok foglalják vissza; „'s ehez nem kell egyéb mint akarat."

E' pont bizony terhes, vádló, megtámadó 's epés; de nem érzem hivatásom fejedelmeket 's kormányokat menteni, mert nem szégyenlem megvallani, kormány 's fejedelem előttem sokkal magasbb, 's felettem áll mindenben, mintsem képes volnék ítélni, 's szeretem hinni, hogy egyik sem szorult mentségre, — 's nincs ok bár mellyiket félteni; csak annyit jegyzek meg, hogy szerintem kormány 's nemzet

öszve van forrva, 's nem képzelhetek fejdelmet, melly érdekét a' népétől elkülönözze, 's legyen más czélja mint a' nemzetnek; mert azért hogy bár nemzet 's kormány között viták támadnak, sőt versengések állanak elő: rossz akarat, de jól megértsük, szándékos rossz akarat nem következtethető, valamint soha nem képzelhető, hogy keresztény fejedelem 's kormány nemzete' romlására czélozzon, de félre ne értessem kiszámolva, szándékosan, — mert rosszat tehet nem akarva is, jó czélból, a' legjobb szándokkal; — mert a' királyok is emberek, a' kormány szinte gyarló, csalódható, hibázható emberekből áll, — többször hibázhat a' kormány: de éppen úgy csalatkozhatik a' nemzet is, bizonyítják a' forradalmak, történetek a' világ' mezején, hogy még eddig a' nép ítéltetett el, nemzetek tevék a' botlást, — mert a' nép ingatag, újságon kapkodó, nem esmeri elégszer azt mit óhajt, miután vágy, 's ha felköltetik, lázzadásba hozatik, rettenetes, tanácsolhatlan, zaboláthatatlan lessz, 's ha illyenkor szemközt áll fejedelem népével, keseredés sőt méltatlan bánás, erőszak is következik, — nem csoda — a' dologból folyik, — ez okért kellene tapintattal lenni minden olly eszméknél, melly a' népet ingerültségbe hozza, 's vígyázni a' sajtó barátinak, hogy az, mit az értelmesség meg nem vitatott, 's jónak 's helyesnek el nem ösmert, a' nép' kezébe ne adasson 's azok általa fel ne zaklattassanak. —

Én meg vagyok győződve, hogy népzendülésnel kettőnk közzül én nyernék többet az író ellenében, — mégis irtózom gondolatjától is annak, de nem hiszem azért azt sem, hogy szerző szándoka czélja, ha bár rangot, javakat vesztene is, tiszta legyen,— mert az eszközök rosszak, vétkesek, mellyekel elérni törekszik; már pedig tagadhatatlan, hogy ott, hol nemzet kormány ellen költetik, melly által szemben ellenségesen áll hazafi polgártársával, apa gyermekével, testvér testvérrel, nő férjjel, vétkes az eszköz, de rossz a' czél is; mert igaztalan az ember, ki másé után nyúl, — de vétkes ki a' békés népet fellázzítja, vagy csak egy gyenge főt is elcsábít 's tévútakra vezet, sőt lealacsonyúlt, nemtelen is; — a' természet 's polgári élet kitűzte mindenkinek az útat, haladjunk azon, teljesítsük kötelességeinket, eszközöljük a' haza' javát tehetségünk szerént tettel, tanáccsal, de ne lépjük át az útat, melly előnkbe jeleltetett, ha czélhoz akarunk jutni; kimutatta az idő, a' társasági élet, nagy kicsinynek pályáját, — előhívta 's hívandja nagy embereit, kinek kezébe adá a' hatalmat felemelni a' fátyolt, melly alá rejtve a' jövendő, ne nyúljon ehez senki avatatlan kezekkel, ne merje a' helyet elfoglalni akarni senki más, mint ki hívatva van arra, mert iszonyúan lakoland vakmerőségéért; nem lehet senkinek felhívni az időt, az idő teremti meg emberét, ez hívja elő a' dolgokat, ez szüli az eseményeket, 's ez veszi

fel ölébe teremtményét, 's bármit tegyen a' halandó, az kire a' végrehajtás bízatott, kit az idő kijelelt, kit előhívott czéljára, — végrehajtja, bármit tegyünk ellene, 's csak ő és senki más. —

Én eddig örömest azt akarám hinni a' szerző felől, hogy eszméibe, bármi ferdék is, hazafiúi buzgóság, honszerelem' tüze ragadja tévútakra, 's tisztelni tudám, mert a' férjfiú, kit szent czél hevít, ha hibázik is, nagy előttem, 's tisztelem őt estében is, — de szerzőnél nincs többé mit tiszteljek, czélja vétek, eszközei bűnök — fény után vágy 's bámultatni akar, — nincs hivatása nagy embereinkkel versenyt futni a' szép haza' szép jövője felett, mégis minden útast előzve futni akar, 's ezért rendkivüli útakat használ, avatatlan kezekkel nyúl az idő kerekéhez, fel akarja tartani annak forgását 's más irányt adni gyors menetének, 's ez nem okosság! a' czél nem szent, az eszközök nem jók, ez uram nem tiszta láng, nem hazaszerelem' tüze; ez dics-vágy, forradalom' lobogó fáklyája, melly gyújt 's éget, pusztúlást és jajt hagyván maga után, — a' kormány nem adta okát bizodalomnak annyira mint most soha olly gyorsan és kielégítőn nem teljesíttettek kívánatok mint most, 's ezért legalább tisztelet 's bizalommal kell lenni, annak pedig kinek a' sors javakat is adott, hálával is illő; — higyje meg szerző, a' nemzet érzi szükségeit, 's ha nem kíván is mindent

egyszerre, és ha nem nyer is meg mindent tüstént: egyik részről sincs sem gyávaság, sem vétek, hanem csupán ovatosság, — mit tennénk Istenért, ha minden eszme tüstént megszületne, minden kívánságunk mindjárt megadatna? nem rogynánk-é öszve a' halmozott tárgyak alatt, bírnánk-é, tudnánk-é a' temérdek dolgokat jól elrendelni, 's mindenek felett valyon használnánk-é magunknak? érne-é czélt a' haza?! Ha a' nép békés, ha elégedett a' kebel, az ész' szava hallgat, ne zavarjuk meg a' velőt, ne zaklassuk fel a' szivet, 's ne csábítsuk tévútakra a' békés népet; mert ha fellázzad, rettentő lessz, tudni fogjuk honnan indúl ki, de nem, hol áll meg; nem arra fog az menni, hová kell, hanem hová akar, 's ez borzasztó, iszonyatos lenne. —

„Hogy a' nemzetek dicsőkké legyenek, két „mód van, 1-ször vagy a' kormányok önként mond„janak le jogaikról (jog tehát! 's lemondjanak ön„ként, meg se köszönjük?!) igaz utánna van írva, „mellyet elrablottak. — De hát hogyan lehet jog, ha „rablás?“ furcsa kifejezések! — fentebb megmondottam a' jogot mint tekintem, itt tehát nem ismétlem, hanem csak azt kérdem, valyon a' nemzetek kívánják-é vissza ezen jogokat? én alig hiszem, legalább nem, hogy azt kívánnák mit a' szerző kíván, 's olly móddal mint a' szerző — mert nehány fejek, kik azt hiszik, hogy ők teszik a' nemzetet 's ők mindent

kivisznek nélkülünk és kivűlünk 's rendelkezni akarnának tulajdonunkkal akaratunk 's megegyezésünk nélkül, meg is próbálták 's kevésbbé boldogultak, — nem teszik a' nemzetet. Én tapasztalásból tudom, hogy a' sajtónak azon tágítását is, melly megtörtént, már igen sokan, jóval többen bánják mint helyeslik: pedig szerintem a' nemzetet többség teszi. Azonban lehet, hogy mit most nem szeretünk, idővel megkedvelljük; de lehet az is, hogy mit a' kormányok kérésünkre is megtagadnak, idővel önként kínálják 's adják, mint adtak eddig is, adnak most is, — de nem olly mód 's hangért, mint a' szerző oszt, 's nem nyakra-főre, össze-vissza, van ideje, vagy nincs, bírunk vele vagy nem, czélirányos-é vagy nem? — A' 2-ik mód, hogy a' nemzetek dicsőkké legyenek, szerinte az, hogy jogaikat magok vegyék vissza, — erre pedig csak akarat kell. —

Ha azt mondotta volna szerző, a' két mód ez: — vagy az uralkodók mondjanak le, vagy várjuk, míg az idő megszüli magáét, legalább óvatos vagy politicus nézet lett volna, — de most ez, elhamarkodott szó sértő bizottság felsőbbség ellenében, soha nem volt képtelenebb nemzet kormány ellenében valamit erőszakkal kivinni, mint most — nem hiszi? próbálja meg — nem hijába gyűlöli szerző a' politicát, de bizony kevéssé is jártas benne.

Az embernek természetében van közlekedni.

A' 9-dik lapon 2-dik czikkben ismét hasonlatosságok vagynak. Szerző azt hiszi, hogy gondolkozó embernek beszéd okvetetlen kell, hogy mihelyt gondol, ki is mondhassa, 's minden ötletét melly fejében megfordúlt, azonnal mint neki tetszik, írja 's mondja, hely, időválasztás nélkül, — 's ez úgy el nem idegeníthető, mint evés, ivás, nemzés, 'stb.— 's állítása' bizonyítására a' gyermeket 's ifjat hozza fel, kik ha valamit látnak, szaladnak kérdezni, 's nem nyugszanak meg, míg meg nem tudják, 's ez igaz. — De hiszen csak különbséget teszen talám szerző a' gyermek, ifjú 's férjfiú között 's nem felejti el, hogy mindeniknek meg van a' maga korlátja 's őrje, — a' gyermeknek dajkája, az ifjúnak mentora, — a' férjfiúnak az ész, és törvények, az illendőség 's társasági viszonyok, — de tudni fogja azt is, — hogy mi a' gyermeknek szabad, kevesbbé szabad az ifjúnak, a' férjfiú pedig sem gyermek sem ifjú nem lévén, felelős a' társaság előtt minden cselekedetéért, hogy neki a' szabályokat átlépni tilos: — valami isteni jót lát abban, hogy minden gondolat, agyrém tüstént sajtó alá 's világ elébe

kerüljön, mindenütt, mindenkor, kinek tetszik, hol tetszik kitálaltasson, — ez nem megy uram! még gyilkos barlangban sem! tömlöcz fenekén sok megjárja, de minden ott sem, emberi társaságban pedig sehol sem.

10-ik lapon a' gondolat-szabadságot öszvekeveri szerző a' hittannal, Idvezítőnket hozván példáúl, ki mit jónak tartott, szinte mással közlé, sőt haszon nélkűl tanította; „pedig mit tesz tanítani, úgymond, „mint véleményünk 's meggyőződésünk' másokkal tudatni“: igen messze távozott szerző a' hasonlatosságok' mutogatásában, — de mire a' természetben alapot nem talált Isten 's annak religiójában inkább fel nem leli, mert azt mondja szerző igen rosszúl, hogy példa Jézus, ki mit jónak gondolt, tanított, véleményét közlötte, — de nem kell szeme elől eltéveszteni, hogy Jézus Isten volt, ki rosszat nem gondolhatott, kárhozatost veszedelmest nem taníthatott, — az ember felől pedig előbb fel kell tenni már természetének, gyengeségének fogva, hogy rosszat gondol, inkább rosszat, hibást tanít, mint jót, — értvén egyes embert — 's mi a' szerző állítását nem csak megrendíti alapjában, hanem egészen le is rontja, az hogy noha Jézus Isten volt, természetének fogva mindentudó, bölcs, 's csak jót tehetett, mégis azt mit tanított, nem maga gondolta, nem eszméje vala, hanem mennyből az atyától hozott tan, mellyet isteni atyja

bizott reá: Jezus tehát Isten' akaratját hirdette, nem emberi találmányt, nem ötletet, gyenge hibázható csalható ember véleményet, melly cserélhető, változó lehet. —Meghatározott tant, megvívhatatlan tudományt, melly egyenesen Isten' szájából jött, melly az emberi nemzet' javára küldetett, ezt tanították az apostolok is,—'s mint nagy emberek, ezen tudomány mellett szenvedtek 's haltak el,—a' mi kötelesség 's következetesség vala, mivel meg valának győződve annak igazsága 's szent czélja felől: nem hasonlítható tehát Jézus 's az apostolok' tanítása 's tudományok' hirdetése a' gyenge erőtlen emberek' eszméje 's gondolatjához a' fentebb mondottaknál fogva tisztán látható; — de hogy tovább menjünk, valamint nem maga gondolatját tanította Jézus, 's utánna az apostolok nem ön eszméjeket: úgy nem azért tanított ismét Jézus, 's az apostolok szintén nem azért terjesztették, hirdették azokat, mellyeket hirdettek, mivel vágyok vala közlekedni, kitálalni a' gondolatot, hanem mivel kötelességök vala. Jézus az olajfák' hegyén imádkozott, 's kérte az atyát, hogy ha lehetséges múljon el a' pohár, — melly bebizonyítja, hogy Jézus isteni atyjának akaratjától függött, attól kötelességet vállalt, mi nehéz 's terhes vala, — 's hogy függött az atyától, 's annak akaratja vala életének sinórmértéke, bizonyítja ugyan ekkor az olajfák' hegyén mondott szava — nem az én, hanem a' te akaratod legyen, ugyan Jézus megparancsolá tanítványinak: menjetek el széles e' világra

's tanítsátok a' népeket 'stb. mellyek minden kétség nélkül bebizonyítják, hogy valamint Jézus kötelességet vállalt az atyától a' földre jövén, úgy az apostoloknak kötelességökké tétetett, meghagyatott a' közlekedés, tanítás, 's így ezek is felvállalván a' kötelességet, azt teljesítették 's nem magok hanem Isten akaratját, előkbe szabott tudományát hirdették, minél fogva a' felvállalt kötelességet véghezvinni, azok mellett szenvedni 's halni vala hivatásuk, — mivel meg valának igazsága jósága felől győződve, és így kellene ezzel lenni ez életben is, — a' törvényt 's az igazat, mit Isten 's a' társaság előnkbe szabott, tisztelni 's elesmerni kötelességünkben áll, 's a' melly kötelességet egyszer elvállaltunk, azt teljesíteni szent tartozás, valamint a' megösmért valót 's felügyelésünkre bízott jogait a' társaságnak védelmezni nem csak tisztünk, de ha kívántatik, mellette vívni 's elesni is egyaránt kötelesség, de nem ám egy ember gondolatja, vagy eszméje mellett — mert bár minő szép, minő felséges legyen is az, még nincs megmutatva helyessége, 's be nem vétetett a' társaságba — magamban tisztelhetem, de másoktól ezt nem követelhetem, ha pedig valamelly dolgot, bár minő nagy 's szép is előttem, de a' társasági élet, 's annak törvénnyei számkivetették, megtiltották, vagy korlátolták, nyilván vagy csábútakon terjeszteni akarni nemcsak nem illő, de vétkes esztelenség is, 's büntetést érdemlő makacsság, mert egyes ember bár minő

elmebeli tehetség 's jó szándékkal legyen is felruházva, soha nem képes alaposan megítélni azt, mi légyen a' társasági élet' czéljára jó vagy rossz, — minél fogva áll 's következik az, hogy a' társaság' törvényeit a' nemzet alkossa, mint ki leginkább esmeri magát 's szükségeit; — mivel pedig a' szerző Jézust hívta fel például, engedje meg hadd állítsam én is a' szerző ellen mustraképűl, hogy lássuk meg, követi-é mindenben Jézust, 's hasonlók-é cselekedetei, hogy tanúljon tőle társaságot, kötelességeket esmérni, azokat teljesíteni, várni tudni 's függéshez szokni, 's hinni hogy a' világ eleitől fogva társaság által volt szerkezve, a' társaságnak törvényei valának, mellyeknek engedelmeskedni minden ember köteles.—Jézus mint Isten jött e' földre, hitünk' tanja szerént már mint gyermek mind tudta azt, mit férjfiú korában tanított, mégis midőn Jeru'salemben a' papok 's írástudókkal disputált, nem tanított csak vetélkedett, — bámulták mély tudományát a' gyermeknek, mond az írás, — mi által azt mutatta, hogy az, kinek hivatása nincs, ne legyen mestere azoknak, kiket Isten akaratjával a' társaságban felemelt, — azt hogy bár szükséges az ujjítás, javítás, — de lépni nem kell, míg idő nincs a' fellépésre: pedig Jézusnak a' dolog meg vala érve — mindent éppen úgy tudván már ekkor, mint tudott 30 éves korában, de a' világ nem vala megérve, az emberek nem arra, hogy a' czélra megfeleljenek, 's Jézus közbenjárói hivatalához csak

30 éves korában fogott, 's ez által megmutatta, hogy mindennek megvan a' maga ideje, hogy mindent csak akkor kell tenni, mikor ideje bekövetkezett, azt hogy a' nagy tetteknél várni kell az időre, 's nagy dolgokat csak férjfiú tehet, — midőn az ember elesett, az örökkévaló szintúgy eszközölhette volna megigazulását tüstént elesése után, — mint megváltá 4,000 évek múlva, nem tevé, örök bölcsessége kiszabá az időt, éreztetni akará az emberrel bűne' sulyát, éreztetni az elesés' következését, hogy maga lássa által sülyedését, tehetlenségét,—óhajtsa, kérje a' szabadítót, elhagyott folyni temérdek időt, míg megérett az emberi nemzet arra, hogy alkalmatos legyen a' Megváltót elfogadni,—mégis mi várni nem akarunk, időt szakot ösmerni nem tudunk, nem akarjuk hinni azt, mit Isten újjal mutat koronként az emberi életben, a' teremtéstől a' mai napig, hogy nem mindenféle dolog hasznos mindenkor, ha bár magában jónak látszik is, hogy az emberi nemzet' életének vagynak szakai, mellyben fejlődik 's visszaesik, — 's hogy a' nemzeteknek éppen úgy kell érni 's készűlni időnként, mint a' gyümölcsfa vagy csecseműnek. — Midőn Jézus e' földön volt, már akkor voltak fejedelmek, voltak előljárók, papok, szintén emberek voltak, jók rosszak de gyarló mind — feddé ezeket Jézus, fenyegeté Isten' haragjával, de nem szidalmazta, nem igyekezett a' nép előtt elvenni tekinteteket, nem tagadta meg semmi jogaikat, — sőt a' fejedelmek jogait

eleibe teve Istenének, mondván: adjátok meg a' császárnak mi a' császáré, Istennek mi Istené, — mint Isten jól esmerte az embereket, tudta a' törvények' hibás szerkezetét, látta hogy van zsarnok uralkodó, henye tisztviselő, kegyetlen előljáró, uralkodott az önkény: mégis nem mondá, hogy e' világ rosszúl van teremtve, midőn hamisan vádoltaték olly bűnökkel, mellyeket nem ismert, alája veté magát a' törvényeknek, az előljárók' rendelésének, bírái ítéletének, mert így kellett lenni, e' világon élt, emberi természeténél fogva ember vala, az emberi társaság' törvényének hódolt, 's nem forgatá fel a' törvényt, melly ártatlan vérét kivánta, — avagy nem kérhetnék-é én legio angyalokat az én atyámtól, — mondván midőn megfogatott, de nem tevé, — ennek így kellett lenni, azért is hogy beteljesüljenek az írások, mert a' váltásnak így kellett véghezmenni, de azért is, hogy példát adjon az embereknek esmérni a' társaságot, tisztelni az előljárókat 's függeni a' törvényektől, — mint mondám Jézus esmérte a' szíveket, látta a' társaság' szerkezetét, hogy is ne?— hiszen ő teremté e' világot és neki jól volt, — nem mondá: király nem kell, — nem, hogy függés nem; — hogy nép kelj fel 's légy egyenlő minden ember! — de látta a' szükséget, látta a' fogyatkozást, hogy az embernek nincs vezérfonala, melly vezesse az erények' megesmertetésére, a' törvények' alkotására, 's ezért szerzé a' keresztény vallást, — az

apostolok annyi igaztalan bánás, üldözés között soha nem szólltak az uralkodók vagy elöljárók ellen, 's mi leginkább megjegyzésre méltó, a' néptől soha pártfogást nem kértek, pedig ha cselekszik vala, a' nép felkelt vólna 's egy sem halt vólna meg mártyrhalállal; de nem tevék, — fedték, az elöljárókat, Isten haragjával fenyegették, de alattvalóik előtt nem rágalmazták, sőt a' népet iránok függésre, engedelmességre inték, serkenték 's hogy a' törvényeket tiszteljék 's attól függjenek mindenkor kívánták; — e' kép Jézusé 's az apostoloké, kiket az író választott, nézze 's hasonlítsa magát ezekhez.

11-ik lapon „hogy közlekedni az embernek „természetében van, tanúsítják ezen sorok is, mel„lyek minden censura daczára napvilágra jöttek, sőt „ha censura helyett szabad sajtó létezne, talán soha „nem születne.“ —

Szerző igen nagy ugrásokat tesz a' hasonlatosságoknál, most egyszerre Istentől ön személye 's munkáját állítja elő, — 's úgy látszik azon véleményben van, hogy e' mostani állításával valami nagy súlyt adott azon eszmének, hogy minden gondolatot közleni kell, — mivel tiltott 's törvénytelen úton is eszközöltetett munkája' megjelenése,—pedig ebben semmi nyomaték, semmi erő nincs,—ez mind öszve is két dologra mutat: 1ször, hogy szerző azon emberek közzül való, kik

abban tartják a' férfiúi magasztosságot, ha rendkivűlit tehetnek,—olly rendkivűlit véghezvinni, mi szép, törvény szerű 's a' társaság' jóléte czéljával megegyező legyen, nem tudnak — vagy talán nem akarnak, véghezvisznek tehát tilost; 2-szor vakmerőség nagyobb rész, mit eszközölhet bosszúvágy, népszerűség - vadászás, 's néha különczködés;—de mindenik aljasság—'s ezen két dolgok véghezvitelére nem kell ám ész 's tudomány, — csupán egy csomó durvaság 's hozzá egy adag vakmerő elszántság. 'S mit gondol a' szerző, csak ez van mit az ember tiltott úton véghezvitt már? — Herostratus Diánna templomát felgyújtá, 's gonosz kezek egy üszökkel városokat döntöttek hamuba, a' legerényesbb embereket gyilkolták le vakmerők, koronás főket mutattak fel véresen a' nyughatatlan lázítók; népek vérzettek el a' csábitások' következtében, 's országok dúlattak fel a' szabadság 's egyenlőség varázs szaváért, jók voltak ezek? szépek? nagyszerűek? Lakat van a' vagyonon, azért lop a' tolvaj, gondos anya vígyáz a' tapasztalatlan leányka' ártatlansága felett, azért eleget elcsábít a' buja 'stb 'stb. 's ezek szint olly tiltott úton mennek véghez mint a' szerzőé, 's jól-é? ne higyje tehát, hogy nagyszerű van tettében! sőt vétek! mert bűn mind az, mi tiltott útakon jön létre: — ha szabad sajtó volna talán nem is születne e' munka, mondja a' szerző, — tökéletesen hiszem, mert nem talált volna ellenkezésre, nem lett volna különös, nem bámúlatos. Sajnálni lehet a'

szerzőt, hogy illyesekre pazarolja idejét a' hazában, hol mindennek olly sok a' tenni valója. —

Az embernek tökéletesedni kell.

Ezt senki sem tagadja, 's ki a' józan tökelletesedést gátolja, átok fejére.

A' censura legnagyobb bűn.

A' 14-dik lapon azt igyekszik megmutatni, hogy a' censura nemzetek' leöldöklése, nem csak egyes embereké, — 's azt hiszi, hogyha szabad sajtó volna, ártatlan soha nem szenvedne; — aligha igaz.! „Bizony mondom, így szóll a' szerző, — az „ember esze elál, ha meggondolja, mennyire sül„lyedtek a' nemzetek, midőn magok adnak katonát a' „zsarnok' kezébe, hogy őket nyomja.“

Csak az Istenre kérem a' szerzőt, ne legyen azon képtelen hiedelemben, mintha egész Európa vagy talán egész világ' nemzetét egyedül szerző képezné,

's minekelőtte zsarnoksággal vádolja a' kormányt vagy fejedelmeket azért, hogy teljesítik azt, mire a' nemzetektől megbízvák, — kérdje meg a' világ' népét, kívánják-é a' dolgokat úgy, mint szerző akarja változtatni, 's ne tulajdonítson annyi fenséges eszmét magának, hogy egész világ' elrendezésére képes lenne, hogy azt jobban tudná, mint ki teremtette, — ne higyje hogy elméje minden élőkét felülmulja, 's m'nden más gyáva szolgalélek, csak egyedül agyában akadt meg a' prometheusi szikra. —

15-dik lap 2-dik czikkjében a' kormányok csinos keresztlevelet kapnak, — én ezt a' tatár-khánról is soknak tartanám mondani; ma már — keresztény fejedelem, kormány, zsarnok, rabló, pogány nincs, nem lehet, legalább ma már, a' felvilágosodás' szakában, bár millió legiók vennék körül, fel nem állhatna. — A' rab nagyon megszokta a' setétséget, azert lát mindent rémnek, — javallom, menjen a' világosságra, de ne nézzen a' napba, mert örökös setétségbe esik. —

„Ál-atyáik ők a' népnek (mond szerző), ke„nyeret, legfeljebb kevés húst és sert adnak nekik, „az anyagi jóllétet szinlik elősegíteni; de tudnia kel„lene, hogy nem csak kenyérrel él az ember, hanem „Istennek minden igéjével, melly az ő szájából szár„mazik.“ —

Itt már nem csak azzal vádoltatnak az uralkodók, hogy zsarnokok, rablók, hanem hogy képmutatók is, — kik elaltatják a' népeket 's álútakon vezetik, színlenek szeretetet, keblekben a' legfeketébb szándék honol. — Szeretném tudni, miből következteti e' borzasztó rajzolatot? csupán abból, hogy censura áll, a' sajtó nem korlátlanúl szabad? — kevés, vagy semmi ok az állításra! hogy álatyáik a' népnek, hogy moralitást a' vallást nem oltalmazzák, — hogy setétségben tartják kész akarva a' népet, sőt vallások nincs; mert hogy ez álljon, 1-ször be kellene tisztán világosan mutatni, hogy ha a' censura eltöröltetik, a' szabad sajtó behozatik, minden világosodás, tökélletesedés egyszerre a' miénk lessz, boldog lessz a' haza, boldog minden nemzet, egyenesen öszvesen; egyenlő lessz minden ember, egyforma jogu minden lény; de ez nincs bebizonyítva, legalább nincs annyira, hogy azon temérdek ellenkezőket, mellyeket eddig a' szabadabb sajtó tapasztalni engedett, mellyek korlátozását okozták, eszközlötték, megczáfolnák; nincs továbbá bebizonyítva azért is, mert a' nemzeteket ha felhívjuk szavazni a' szerző' eszméje mellett vagy ellen, az utolsó jóval felülmúlja az elsőt;—nincs bebizonyítva továbbá azért is mivel csak nem régen is municipiumok folyamodtak a' kormányhoz, hogy a' sajtó' szabadságát korlátolja, sokalván tehát a' mostanit is;—megyegyűlésekben naponnan hallik a' felszóllalás, a' panasz a' sajtó' korlátlansága ellen; a' nemzetet pedig szerintem,

mint fentebb is mondám, a' többség teszi, mit pedig a' nép nem óhajt, az még nem vált szükségessé, vagy ha vált is, használni vagy nem tudja, vagy nem akarja, czél elleni; — nincs továbbá bebizonyítva azért, mert ha a' sajtó volna egyedül azon varázs eszköz, melly a' nemzeteket egyedül boldogítaná, annak létesítésén törekednének, kívánnák, követelnék, 's minden módokat használnának életbe léptetésére, de nem igen halljuk országgyülésünkön sem a' zaklatásokat, óhajtásokat, pedig hogyha akarjuk életét a' szabad sajtónak, a' nemzetnek kell a' törvényt meghozni, a' kívánatot, óhajtást nyilvánítani,— a' nemzet pedig nem teszi sem egyiket sem másikat, minél fogva nem áll a' sajtó' dícsért jósága, 's hogy nem lép életbe, nem a' kormányt kell okozni, hanem a' nemzetet a' miért nem akarja; 2-szor ha az első pont állana is, hogy a' sajtó olly jó, minőnek hiszi a' szerző, — 's ha bár a' kormányok e' jót mégis ellenzik, hogy azt lehessen mondani, hogy a' fejedelmek álatyák, képmutatók, — be kellene bizonyítani, tisztán, világosan, hogy az uralkodók 's kormányok ezen jót éppen úgy elismerték szívökben jónak lenni, 's meggyőződtek nagy haszna felől mint a' szerző, 's noha szívökben jónak vallják, meggyőződtek jósága, elkerülhetetlen szüksége felől, mégis meggyőződésök ellen akadályoztatják, ellenzik, rosszalják, mert szerintem képmutató csak az lehet, ki meggyőződése ellen tesz; mert noha valaki rosszat

tesz, kiszámítva rossz czélból, igaz hogy rossz, gonosz lessz, de képmutató nem. 3-szor el kellene azt is hitetni, bebizonyítani, hogy a' fejedelmek álatyák, mert csak kevés kenyeret, kevés húst, és rossz sert adnak, és egyebet nem, a' lelkeket pedig, mint valami démonok rab-lánczon tartják, — e' borzasztó vádat, mellyet megbüntetni nincs még e' földön elég kín, mondom, be kellene bizonyítani, kétségbe nem vehetőleg, — de bizonyság nélkül, ok nélkül illyest mondani legfeketébb rágalom 's irtózatos káromlás. — — Nincs tehát bebizonyítva az első pont, mert ha az európai nemzetek a' sajtót korlátlanúl ohajtanák, nem nélkülözhetnék, boldogságuk felvirágzására akarnák, kívánnák, követelnék, 's a' nagy világban csak volna egy nemzet, melly így használná, vagy volna melly érezte volna malasztját, 's ezért a' censurát soha el nem fogadta volna; de az egész világ jónak, szükségesnek látta kissebb nagyobb részben, t. i. mint a' nemzet' érése felvilágosodása, szüksége kívánta korlátolni, már pedig a' roppant világ csak felbillenti a' súlyegyent a' szerző egyedüli személye ellen, bár minő fontosnak képzelje is magát;—nincs bebizonyítva a' 2-ik pont, — mert hogy valaki azt mondhassa: ez ember álképmutató, azaz mást érez, mást tesz, — esmerni kell azon embernek tetteit, cselekedeteinek indokait, mindenek felett gondolatit 's szívének titkos redőit,— mit pedig csak Isten tehet egyedül — azonban a' ma-

darat tolláról, embert beszédéről, cselekedetéről ítélünk — köz példabeszéd, — de mint mondám a' cselekedetnél ismerni kell az indokokat, ismerni a' czélt 's körülményt, — azért, hogy a' tett sok ember előtt gyanús, mások előtt pedig éppen rossz is, nem következik tisztán, hogy az mégis alapjában rossz, már csak azért sem, mert lehet hogy azon tett sokkal többeknek jó, — sőt kérések, kívánságok, óhajtások vala, — kivált kormányok, 's uralkodók' tetteit egyes ember soha — de soha nem alkalmas, nem képes alaposan ítélni, nem csak egyedül azon okból indúlva is ki, hogy olly ember még nem volt, ki az uralkodásnak 's nemzetek' kormányzásának minden ágait, részleteit úgy tudná, esmerné, hogy azt alapjában megítélhesse; — melly állításom' igazolja az, hogy az uralkodók mellett ministerek 's tanácsadók vannak, mert noha egy szóval kimondjuk kormány — mégis az igen sok ágakból áll; — a' 3-ik pont sincs bebizonyítva, sőt azt egyenesen visszavethetjük szemébe, mert ez anyagi dolog lévén, érezzük, hogy másként van, ugyanezért következést hozhatunk, hogyha szerző képes volt ott is csalni akarni bennünket, hol a' dolgot másként érezzük, — mennyivel inkább nem vala igaz, egyenes tiszta ott, hol tisztán nem látható 's érezhető az állítás, — nem áll a' 3-ik pont, hogy a' fejedelmek álatyák, hogy kevés kenyeret, húst, rossz sert adnak a' népeknek: az anyagira nézve, mert a' magyar p. o. jó

búza kenyerén kívül kalácsot süt, czukros süteményt is eszik, vad húsa annyi egy magyar nemesnek, mint magának a' királynak, sert pedig magáért nem is főzet — mert hiszen nektárt iszik, jobbat mint a' chinai császár, — sőt bírja India' gyümölcseit, italait; — a' szelleni lelánczolást sem látom, — mert csak akarjuk 's győzzük, annyi szellemi haladásra bocsáttatunk, akár a' világból kimehetünk; lám van tudós társaság, gazdasági, művészeti egyesület, van gőzhajónk, lóversenyünk 'stb. nyelvünk diplomaticai polczon, nemzeti oskoláink létesültek, mink nincs tehát még? bolondok háza elég, — az is lessz, annál több, mennél jobban feszíttetik a' szellem;.. Nem czéljok, mond tovább — hogy a' vallást oltalmazzák, hanem hogy fel ne világosodjanak, hogy véle baromként bánhassanak. — Vallásuk nincs! — Nem tudom melly módot akar szerző az ellenkezőkre t. i. az erkölcs és vallás' oltalmazására? eddig a' szabad gondolat, szabad beszéd, szabad akarat 's végrehajtás mellett vívott — természetes következés, hogy ezek lesznek eszközei, — de mik legyenek ezeknek következései, többször előadván, nem ismétlem, látszik a' czél. —

Mint már elébb láttuk, szerzőnek furcsa felfogása van a' moralitás felől, — ha az eddig történtekből következtetünk, ez csak szóból áll nálla, de erkölcsöt nem ösmér,—vagy ha igen, eszköznek tartja—

nem tiszteli. — Mert szabad gondolat, szabad beszéd, szabad akarat, végrehajtás ezzel meg nem egyeznek; az illy embereknél csak eszköz minden, erény semmi sincs; a' vallás éppen illy jégtorlaton épült nálla, éppen azért támadja meg a' kormányt, mi erénye, — azon bünnel vádolja mit nem ösmér, — vallástalansággal terheli, mivel vallásos, — azaz a' kormány igen bölcsen azt hiszi, hogy Krisztus' religiója nem olly portéka, mellyet minden ember tetszése szerént változtathat, 's ha kiforgatvák elveiből, megszün religio lenni, nem képes elhinni, hogy minden ember állíthat magának religiót, ollyast mi üdvös 's czélra vezető legyen, melly megegyezzen azon felséges czéllal, mellyet Isten előnkbe tűzött, — mellyet tárgyaz a' keresztény vallás, és hiszi ellenben, hogy hivatása, rendeltetése lévén a' népek' nyugalmára, boldogságára ügyelni, fő boldogságukat, fő támaszukat, reményöket ez életben a' vallást kötelessége védelmezni 's őrzeni, mellyet leginkább eszközöl azzal, ha az alkalmatosságot, melly szüli leginkább a' rosszat, elzárja, 's a' békés népet a' viszketeg-elméjüek' csábításától, a' hamis újítók' veszedelmes tudományától megóvja, 's ezt más úton csak ugyan nem eszközölheti, mint ha azt mondja, semmi irat, melly Istent sért, 's a' keresztény vallast megtámadja, bántja, sajtó alá nem mehet; 's ezt vallástalanságnak keresztelni józanon nem lehet, legyen túlbuzgóság, ha úgy akarja, de vallástalanság nem.—

Szerző szerént abban lenne az erkölcs, 's vallás' tiszta eszméje, ha mindenki szabadon' írhatna ellene, 's minden tetszése szerént darabolhatná annak tanjait; — az írás' szavait tetszése szerént magyarázhatná, 's mi tetszene azt követné,—hanem ez nem lenne osztán religio, csupán véleménye egyes embereknek, 's ezzel nem érne czélt az ember, legalább a' nép nem; mert ha minden ember más véleményen volna, más czélt, más irányt is venne, az eszköz szinte mindeniknél más meg más lenne, 's úgy iparkodna azt mindenik használni, mint ön formálta vallása javallaná, már pedig ekkor kiki látja, hogy ember ember ellen, ok ok ellen, vélemény vélemény ellen harczolna; mert az ember maga iránt igen engedékeny, igen kegyes bíró lévén, 's kiki maga bálványának tömjénezvén, minden eszközöket használna czéljára, bár mi rossz volna a' kitűzött czél, 's bármi lenne is következése, azzal nem gondolna, kivált a' hatalmas, mert nem volna mi visszarettentené, a' vallás nem, mert azt nem ösmeri, erkölcs sem, mert nálla az erkölcs csak az mit ő akar,—'s mi állana elő? önkény és háború, —'s illy millió meg millió önkény hova vezetne osztán? 's ennyi milliárd vélemények' szabad rohamát ki volna osztán képes vezetni jó czélra, melly hasznos, üdvös legyen?!—az ember ki a' keresztény vallás ellen szóllani képes, vagy nem bír józan elmével, vagy nem úgy szóll mint érez, képmutató, üdvességét adja el világi hiúságból, — vagy nem ösmeri azt, — mert a' keresztény vallást jol ösmerve, annak

alapját, tartalmát, czélját tudva, lehetetlen hogy ember ellene szóllhasson, mert lehetetlen hogy legyen képes annál jobbat gondolni 's kívánni. — A' keresztény vallásban egybe van foglalva minden nagy és szép 's felséges, nincs olly jó magasztos eszme, mit ebben fel nem lehetne találni, — ollyan ez az ember' életére, mint a' nap a' természetben, ez teremt mindent, ez nevel, ennek arany súgárai költik fel a' természetet, ennek világossága 's melege határozza meg a' plánta 's természeti életet, a' nap maga a' természet, vagy a' természet maga a' nap: így van a' religió az embernél, ez ád neki örömet, ez boldogságot, ez támogatja az élet' vészes útain, ez vezér-csillaga vándorlásánál, ez jeleli ki az útat a' czélra, ez mutatja meg a' czélt, ez ösmerteti meg az erényt, 's ez az, mi az embernek mindene, — ez maga az erény, az üdvezület, sőt az istenség; 's hogy képes ember ollyanra vetemedni, hogy higyjen Istent, higyjen megváltást 's következésképpen higyje, hogy Jézus állította fel religióját, 's e' religió az, mellyet mi keresztén vallásnak nevezünk, 's mégis annál mit Isten maga tanított, mit Istennek véghetetlen tudása bölcsnek, jónak nézett üdvösségünkre, mit életünk' vezérlésére intézett 's czélirányosnak látott az emberi nemzet boldogítására — az ki kezdet és végezet, kinek kezében van a' létel és semmisülés, ki tudja csak egyedül, mi szükség teremtményének, — annál az emberi véges elme rövid látása

jobbat állíthasson elő, illyest gondolni is merő haszontalanság, vakmerőség! — ha azt mondaná nekem itt talám szerző, nem tudja mellyik azon vallás, mellyet Isten hozott a' földre, útasítanám Jézushoz, midőn ezt mondá Péternek: kőszálon építem az én anyaszentegyházamat, 's a' pokol' kapui erőt nem vesznek rajta, — néked adom a' hatalmat, kiket megkötözendesz a' földön, meg lesznek kötözve mennyekben is, — azon religió tehát az, mellyet Jézus hozott, mellyet Péter épített fel, Jézus megveté az alapot, felépíté Péter, — 's ebből erednek minden vallások e' földön, mellyet csak keresztény vallásnak nevezünk, mellyek noha szét ágazva több folyókat tesznek, de a' kútfő egy, 's ha kísérjük, mind római catholica religióhoz vezet. — Nem az bántja szerzőt, hogy a' kormány vallástalan, hanem mivel vallásos, — az hogy szerző vallás miatt akadályoztatik, — egy kis ravaszság van itt, korántsem oda akar ütni, hová néz, nem a' vallástalanság sérti szemét, hanem egyedűl a' vallásosság, — az hogy nem képes levívni, 's földig rontva látni az anyaszentegyházat, hogy áll minden üldözések, szakadások' daczára, 's naponnan büszkébben emeli fejét, tudván, hogy az úr, mellynek tulajdona, nagy és hatalmas, megvédi őt minden ellenség 's viszontagságok között: 's midőn a' fejedelem a' keresztény vallást oltalmazza, nem tesz egyebet, mint teljesíti hivatását, Isten' akaratját, ki eszközűl választá őt

czéljára, — természetes hogy szerző, ha szabad sajtó volna, ezt megtámadná, ostromolná, győz vagy nem, azzal aligha gondol, mert tudja hogy semmi esetre nem veszt, — nem religiót, mert az nincsen, mert mit maga teremtett magának, elveti ha tetszik 's mást állít elő, — 's ha nem boldogúlna a' harczban, legalább káromolhatná a' dicsőt, a' szentet — mert ez következik mindég a' kétségbeesetteknél, a' pulya lelküeknél, a' gyáváknál, kik ha nem győznek, káromolnak, 's az illyenek bizvást kívánnak harczot,—mert nem lévén mit veszteniek, ha minden veszve, átok és szitokkal elégíti ki dühét. — Máté evangelista' szava: nem csak kenyérrel él az ember, hanem Istennek minden igéjével, melly az ő szájából jő, — nincs helyén felhozva, 's maga ellen fordítá élét, az kinek Isten religiója nem jó, ki ezt bigótságnak nevezi, mint író a' 27. lapon — annak maga az Isten sem jó, 's mi szájából jő, nem hiheti, — hiszen Istennek minden igéje a' keresztény vallás, vagy megfordítva, keresztény vallásban van foglalva Istennek minden igéje, midőn tehát a' keresztény vallást bigótságnak nevezi 's nem nézi kárnak ha a' földről elveszne, iszonyú ellenkezésbe jön magával, akkor vallástalansággal vádolván a' kormányt 's Isten igéjére hivatkozván, — itt igazán el lehet mondani, ez szóval tettel bebizonyított álvallásosság, képmutatás, — az illy vallás védőit látta sz. János mennyei jelenésében! de tovább megyek 's megkérdem szerzőtől, Isten ige-

jere hivatkozván, mellyel él az ember, tudja-é ki mondta ezt? Jézus a' pusztában a' kísértő léleknek, ki a' világ' minden javait, szabadságait, fénnyeit mutatta Jézusnak, — ezen szavakat kell éppen mondani szerző ellen minden jó polgárnak, mert a' szerző is csábít, világi javakkal csal 's fénybe mutatja a' nyomort, eltakarván rongyait bíbor palásttal; 's mi okra hozá fel Jézusnak e' szavát, kérdem még egyszer? Isten' igéjével akar bennünket meggyőzni, hogy higyjük azokat mit mond? nosza, mutasson egy szavát Istennek, melly megegyezzen czéljával, melly mondja azokat miket mond a' szerző, kívánja azokat, miket szerző kíván.

„Keményeknek fogják sokan szavaimat találni, „mond a' szerző, de igazat mondok, pedig a' szent „írásban van, kedvesek legyenek a' Királyoknak az „igaz beszédek, és az igaz mondót szeresse a' Ki„rály. Péld. XVI: 130 v. ha nem igazat mondok, „czáfoljátok meg beszédemet, ha könyvemet confi„scáljátok, azt nem tekintem czáfolatnak, sem sen„ki e' világon."

Szerző azt hiszi, hogy ő borzasztóan mennydörög 's kemény szavakat kiált, mint lessz az utolsó napé, — ne higyje magát olly fontos személynek, mintha Istenek közzűl jöttnek hinnénk, rab csak zajt okozhat, —a' derék polgár elszánt szent hevében szűl

lármát, a' nemzetek' felbőszítese forradalmat zendülést, de menydörög csak az ég, — az író' szavaiban keménység sincs, de annál több vakmerő bizottság, gúny 's rágalom, — kemény szó az, ha a' férfiú ezer gyávák ellenében, legyen bár koronás fő puszta mezítelenségében, megmondja az igazat szembe, függjön bár hajszálon az éles kard feje felett, — de olly igazat, mellyet tudjon, elösmerjen 's érezzen minden, 's a' mellynek kimondása ment, használ 's hatást szül; de a' szerző nem igazat mond, hanem alaptalan eszmék mellett vív, valótlan dolgokat állít, nagyobb részben gyanúsít 's leginkább rágalmaz, — a' Példabeszéd pedig nem az illyen igazmondót értette, 's midőn szerző azt mondja: a' királynak kedvesek legyenek az igaz beszédek, — a' király méltán mondja, ez emberre beszédéből esmerek reá, meg nem csalsz bárány bőrben farkas!

Lap 17-ik „Bizony mondom, a' melly nemzet „ezt orvosolni nem képes, az szentségteleníti a' sza„badság' nevet, és a' melly nép nem arra törekszik „mindenek felett és minden erejéből, hogy tökélletes „szabadsága legyen, hanem minden áron a' kalmárok' „bálványát akarja felállítani, az nincs hivatva szerepet játszani.“ —

Bizony mondom én is, az elbizottság bűn, olly bűn, melly sok rosszat von maga után; azt állítja

szerző már előbb, hogy tökélletes sajtó sehol nincs széles e' világon, így szabadság sincs széles e' világon, melly szerént tehát nincs hívatása egy nemzetnek is szerepet játszani, azaz, azon szerepet, mellyet szerző óhajt, — mellyből átláthatná, hogy a' világ már csak megtartja folyását, 's kedvéért más szerepet nem vállal mint rendeltetése, mellyet alkotója szabott elébe, — abban áll elbízottsága szerzőnek, hogy azt hiszi, hogy a' világ rosszul van teremtve, ő jobban teremtené, jobban osztaná ki a' szerepeket, — tudom hogy szerző szerint, akármint, erőlködni kell a' nemzeteknek szerepet játszani, bárha a' szerepelés szívek' vérébe kerül is, minden haszon nélkül, — van pedig elegendő példa a' szereplőkre, kik keresztül mentek a' forradalmon, 's megpróbáltak sokat, és még sem lehetének több mint emberek, — nem olly függetlenek, szabadok mint hívék, minő szerző' eszméje is, nem egyformák 's mindenben egyenlők — mert minden véres harczok, egymás' tépése után is csak ugyan emberi társaságban maradtak, néperkölcsnek, szokásoknak, törvényeknek hódoltak, — legfeljebb mi történt? hogy némelly tartományban szélesbült a' sajtó szabadság, de azon irányban fenyítő 's bolondok' háza is épült.

Szózatok a' sajtó szabadság mellett, 's a' censura ellen.

„Igen szép tettekre képes férfiak csak a' „szabadság' honában teremnek, néha azonban a' „nyomatás közben is", mondja a' szerző, — úgy de szerző tagadja, hogy széles e' világon szabadság' honja volna, mert a' szabadságot a' sajtótól méri, szabad sajtó pedig sehol sincs; így tehát nem lévén szabad sajtó, szabad tartomány sincs, melly szerént nagy tettekre képes férjfiak sehol sem teremnek, de mint mondja a' nagy nyomatás közben néha, — 's ez igen jól van mondva, csak annyi ellenkezés ne vólna hozzá szőve, — mert csakugyan szolganépnél ritkán terem nagy tettekre férjfiú, valamint a' nagy nyomatás mindig szül nagy embert, — 's tudja-é honnan van ez? — a' gondviselés' keze őrködik népe felett, — ott hol legnagyobb, legszorongatóbb a' szükség, közel van Isten, ő küldi a' nagy szükségekben segedelmét.

Több tudósok 's irók' szavaival akarván szerző pártolni a' szabad sajtót, a' többek közt Welcher bádeni jegyző könyvéből hoz elő, — tekintsünk Eu-

rópa' minden népeire, úgymond, nem a' szabad szóllás-é az mindenütt, mi a' béket megalapítá, és csudálatosképpen feltartja? 'stb. ez az egész czikk mind nem harczol szerző mellett, mert midőn Welcher szabadszóllást, szabad sajtót mond, józanúl érti mind kettőt, azon módban t. i. mellyben bírja használja Európa, mit bebizonyít mondásával, *e' tartja fent a' békét*, melly által elösmeri, hogy Európában megvan kissebb nagyobb részben a' szükséges sajtó 's szóllásszabadság, annyira a' mennyire üdvös 's megkívántató, minekutánna meglett dolgot mond, szerző pedig mást emleget, ollyat mi még nincs sehol, valamint Hercberg, Fox, Roteck 'stb. felhozott szavai is mind csak arra mutatnak, hogy a' népek' kifejlődése 's mívelődésére a' szabad szóllás, 's sajtó okvetetlen megkívántatik, 's ezeket bírja is Európa; mert általa erősen működik. mert nem kell felejteni, hogy voltak idők, mellyben sok tartományban nem vala szabad szót emelni az előljárók, az igazgatás' formája ellen, sőt nem ön védelmére az embernek, 's nem vala szabad sajtó alábocsátani egyebet, mint szentes könyveket, 's ekkor a' panasz méltó vala, igazságos, de ezen idők elmúltak, már ma józanon lehet beszéllni, meg lehet mondani a' koronás főtől le mindennek az igazat, ott hol helye van, mikor kívántatik, 's olly móddal, minőt kíván a' tárgy, a' személy és hely — sőt a' nyilt igaz, egyenes ember, ha módja van előadásának, becsültetik, megkülön-

böztetődik; nézzük ország-gyűléseinket legközelebb, milly szabadon, nyiltan mondattak ki a' vélemények, még ollyanok is, mellyek nem éppen tiszták 's igazak valának, 's nem olly móddal mondattak, minőt követelt a' hely és tárgy, 's a' személy, mellyhez mondatott, — mi puszta mezitelenségben tárattak fel hibák 's a' fogyatkozások, mennyi van írva minden tárgyban, a' kormány, igazgatás, törvénykezés, vallás ellen 's mellett; csak az egy vegyes házasság' dolgában mennyit nem írtunk öszve? mind ezek tisztán kételkedés nélkűl bebizonyítják, hogy szóllás 's sajtó a' józan okosság 's törvények' határai közt a' nemzet' szüksége 's kimívelődéséhez képest szabadok, — valamint az is kitűnik, szerző által felhozott írók' szavaiból, hogy a' szabad szóllást 's sajtót nem azon értelemben vették, mellyben a' szerző, mert megelégedéseket nyilváníták.—Scheridan azt mondja ugyan megkülönböztetőleg a' többek között: adjatok bár a' ministereknek egy lekötelezett felső házat, adjatok neki egy megvesztegethető 's hajlékony alsó házat, engedjétek át neki minden hivatalok' betöltését, 's bízzátok reájok a' nemzeti kincstárt; — de hagyjátok meg nekem a' sajtó szabadságot, ezen emeltyűvel halomra döntöm a' megvesztegetés' egész épületét, 's romjain a' nép' jogait 's szabadalmait építéndem fel, — de ez ismét nem a' szerző' állítása mellett harczol, sőt ellenkezőleg igen világosan megmutatja 's bebizonyítja, hogy a' sajtó olly eszköz, mellyre

ügyelni elkerülhetetlenül szükséges, kell—éppen Scheridán szava tanít meg, hogy az emeltyű mennél hatalmasabb, mennél varásbb erejű, annál félelmesbb,— mert éppen olly rossz lehet, mint jó; 's éppen ebből tetszik ki, hogy ez éppen ollyan mint az elem, jót eszközöl alkalmas időben, jó fő 's szív által vezetve, — de annál több rosszat, rosszul választott időben rossz kezekben, — 's Scheridán azt mondja p. o. adjátok nekem a' szabad sajtót, ezen emeltyűvel halomra döntöm a' megvesztegetés' egész épületjét 's romjain a' nép' jogait 's szabadalmait épitendem fel; — hát ha én ezek ellenébe ezt mondom: adjatok az országnak egy szelíd gondolkozású, szilárd jellemű, igazságos bölcs fejedelmet, — övezzétek trónját a' világ' legtudományosbb, legjobb eszű 's szívű férjfiaival, minden hivatalokat töltsetek be megvesztegethetetlen egyénekkel, állítsatok köz bátorságért milliókból álló legiókat, 's minden katona egy hérós legyen, gyüjtsétek öszve Indiának minden kincsét, hogy gazdagok legyetek, épitsetek oltárt a' Jehovának, nagyot, felségest, mint dicsőssége, 's tegyétek a' népet vallásossá, engedelmesekké, elégedettekké szivekben, lelkekben; virágozzanak a' tudományok, kereskedés, mesterségek, 's legyen a' föld szép, mint volt az első paradicsom, 's adjátok nékem kezembe a' szabad sajtót: én ezen emeltyűvel halomra döntök minden törvényeket, lerántom trónjáról a' jó uralkodót, öszvetöröm trónját, 's omladéka

alá temetem a' koronát, szetverem a' nagyhírű ministereket 's a' legiókat vérekbe fúlasztom, vagy arra viszem fegyvereket, hova én akarom, lerontom az úrnak templomát, szétzúzom az Isten oltárát, erénnyé varázslok minden vétket, 's megútáltatok minden erényt, a' vallásos népnek kitépem szívéből religióját, 's megtanítom az engedelmes népet engedetlenkedni, sőt felköltöm őket minden ellen mi nagy és szent, — 's elpusztítom véle a' virányos országot, rongyos koldussá teszem a' kincsel bíró dús hazát, elveszem a' gazdagtól a' mije van, és annak adom kinek akarom, oda ültetek kitkit, hová nekem tetszik, 's annak élete lessz biztos, kiét én akarom, 's a' népjog helyett jogtalanságot, a' megelégedés 's boldogság helyett nyomort 's jajt 's pusztúlást állítok elő, — azt hiszi talán valaki, hogy ezen előadás lehetetlen? vagy csak nagyítás? épen nem! tisztán olly lehető ez, mint az első, — sőt a' mennyire az emberi természet mindig hajlandóbb a' rosszra, 's mindig könnyebb hibázni, mint jót tenni, — az utolsó lehetősbb. — Nem pusztít-é éppen úgy 's tesz kárt a' jóltévő nap, víz, tűz, gőz, mint eszközök jót? 's nincs-é már ez akárhányszor bebizonyítva az életben? vagy igen! korunkban is elégszer, — éppen azért tehát, mivel a' törvényhozók 's uralkodók 's kormányok e' varázs — emeltyűt így ösmerik 's reá ügyelnek, hogy az ember vele vissza ne éljen ön 's mások' kárára, tartozunk érette hálával,—ha azt minden

gonosz tetszése szerint használhatná, jaj volna, kormány vagy nemzetnek! — fájdalmas bár mellyiket tépetni látni, — a' jót híven kiemelik a' sajtó baráti, elhallgatják a' rosszat, mert minden olly tárgynál, mellynek két oldala van, csak a' fényoldalát szokták az emberek mutatni, takarni a' rosszat, 's ez hiba, csalás. — — Igen is, fel kell a' sajtóra ügyelni, ösmervén rejtett oldalát is; elem ez, még pedig veszedelmesbb mindeniknél, mert amazoknak némellyikével csak Isten rendelkezhet, — de ezt az ember is hatalma alá veszi, 's oda vezeti, hová neki tetszik.—

Lehet-é mégis eset, hol a' censura rossz.

Azt állítja szerző, hogy a' sajtó a' bűnt felfedi, az ártatlanságot kinyilatkoztatja, — ha egyik árt a' sajtóval, a' másik nyilatkozata a' súlyegyent feltartja, — de a' tapasztalás nem így áll. Voltak idők 's tartományok, hol 's mellyben a' sajtó nagy hatalommal működött, de üdvös nem vala, — mert mint mondám a' sajtó eszköz, az ember lelke, melly teremt, melly irányt, melly életet ad annak 's oda vezeti, hová akarja, ollyan irányt ád, millyen gondol-

kozása 's szíve; igaz hogy van más sajtó is, lehet ellenzék, de csak lehet — ott pedig, hol csak feltételes a' következés, nem lehet, nem szabad még egyes ember' boldogságát sem koczkáztatni, mennyivel inkább nemzet' jelenjét 's jövőjét! — felfedezi a' bűnt, azt mondja szerző, a' mint neki tetszik, — felfedezi ha akarja, — de ha neki jobban tetszik, a' bűnt is erénynek festi, az ártatlanságot kiemeli — ha akarja, de el is nyomhatja éppen úgy, — mert o't, hol a' dolog csak akarat 's tetszésétől függ 's bizonyos collegiatus gondolkozása módjától, egyik éppen úgy megeshető, mint a' másik, a' rossz mint a' jó, sőt az olly világban, hol csak akarat 's tetszés, nem törvény, nem vallás, 's erkölcs határozza meg a' következést, a' rossz bizonyosabb; — azt pedig, minek szentnek, sérthetlennek kell lenni, vagyon 's személy-bátorságot, becsületet, házi nyugalmat, családi békét, baráti köteleket, vallást nem lehet, nem szabad illy bizonytalan biztosításra bízni, sőt vétkes esztelenség volna illy ingatag alapra építeni,— a' társasági élet azért alkottatott, hogy abban minden ember tökélletesen biztosítva legyen mind személye mind vagyonára nézve, — ott pedig, hol feltételes a' biztosítás, hol csupán egy ember felfogása, tetszése 's kénye ítéli meg 's szabja ki az enyém 's tiéd között a' határt, megállapított 's előre tudható biztosság következés nincs, nem felel meg a' társaság czélja 's rendeltetésének, — látjuk ma is a' sajtó

kezelőit minő szerények 's igazságosok, minő eszmék támadnak a' magány jog 's szabadság felől, az enyim 's tied feletti vitákat, 's minő szentül teljesítik azon véleményt, hogy az ellen nyilatkozatok az egyensúlyt feltartják, hogy ha nem levelező ír, alig talál helyet kivonatban, 's ha megtámadások 's sértésekre felelnek, a' levelező vagy szerkező ellen, nem vétetnek fel, 's a' kézirat sem küldetik vissza, — mint védelmezik a' szerkezők levelezőik 's beszéllnek helyettek, 's ha valami ellenek íratik, azt elébb megküldik bármi messzire nékiek, 's hatalmas csillag alatt mond a' szerkező ítéletet, — 's ha osztán kormány, nemzet illy ingatag kegyelmeken építeni nem akar — ha példák szomorú tapasztalásokat adván, a' sajtó ügyelés alá vettetik, jól esik, szükséges, kell; — szerintem a' kormány ügyel a' népre, tehát az egyesekre is, 's hihető, hogy a' kormány jobban látja a' nép' szükségeit, fogyatkozásait jobban ösmeri, így jobban meg tudja választani azt, mi jó, mi szükséges, mint egyes ember, — következésképpen reménylhetőbb 's biztosbban hihető, hogy a' kormány' rendeletei jobbak, mint egyes emberek' eszméi, annyivalinkább, mert a' kormány' része magából a' nemzetből is állván — 's több tapasztalt, életbölcs férjfiakból lévén szerkezve, minden dolgot, mellyet életbe léptetni akar, megvizsgál 's fontol, még pedig ahoz értő tapintattal; mi egyes embernél mindig hibázik. —

Mit a' censor értelmességéről mond, nem áll; a' censornak nincs gondja a' munka' becsére, csupán arra, ha nem hágta-é által a' kiszabott törvényeket 's így foglalatját kell tudnia; 's ezt átlátni nem kell a' minden emberek feletti ész 's tudomány, de igen értelem, tiszta felfogás 's elfogúlatlan lélek. —

23-dik lapon, — a' censurának semmi köze a' valláshoz —a' religio dolgában magára kell hagyni az embert 'stb. az olly állítás mintha Péter ezt mondaná, nekem nincs pénzem, pedig kellene, Pálnak van 's én el akarom venni, azért a' törvénynek arra semmi gondja ne legyen, mint veszem el, hagyja az embert magára, — én tudom vétek-é vagy nem, 's lelkemért én számolok; igen de nem azt mondja ám Pál, hanem, uram király! én a' polgári társaságban élek, mindennek, mivel bírok szentúl kell védelmeztetni, személyem 's vagyonomnak bátorságban lenni, különben a' társasági élet felbomlott 's az erő szab határt; — azért hogy szerző nem bánja, ha megtámadják vallását, mivel nincs, nem következik ám, hogy tehát az sem bánja, kinek van; mert azért hogy Péternek semmije sem lévén, nem fél a' tolvajoktól, csak ugyan Pált nem csudálhatják ha fél tőlök, gazdag lévén. — Azon polgárok, kiknek világi javuk, religiójok van, követelik a' kormánytól, hogy őket védje 's oltalmazza azok ellen, kik tulajdonukat törvénytelen úton megtámadják; — midőn a' szerző azt

kívánja, hogy vallására ne vígyázzon a' kormány, sok millió ellenben kívánja, hogy de igen őrködjön az övék felett, pedig ébren, hogy gonosz kezek ne illessék azt mi szent, a' mi fő javok az életben, 's már egyiknek egy, másiknak 's a' másik alatt millióknak más lévén kívánsága, mit tegyen a' kormány? minden esetre azt, mit a' milliók óhajtanak kevesek ellenében, 's a' mit kíván meggyőződésök, a' nemzetek' java, a' nép' boldogsága, 's az eskü, mellyre magát kötelezte; — csínos kívánság biz az, hogy a' kormány minden egyes ember kívánságát, akaratját elfogadja, 's minden idétlen ötletért a' megpróbált jót elvesse, — 's még szebb következtetés, hogy mivel ezt tenni nem akarja a' fejedelem, mostoha zsarnok, pogány, szellemi jóllétünk akadályozója, 's tudja Isten mi nem.

„De ki is hatalmazott valakit fel, vagy ki tette „valakinek kötelességévé az én mennyei boldogságom„ról gondoskodni, hát minek adta volna Isten eszemet? „azért hogy hasznát vegyem, mond a' szerző;" már ebbe, ha úgy tetszik, a' szerzőnek csak ugyan igaza van, mert az ember maga felel magáért, azaz, kiki maga bőrét viszi vásárra, van esze tegye mit akar,— azonban ha közelebbről tekintjük a' dolgot, mégsem áll a' dolog úgy, mint az író szeretné; nem azért, mert ha minden ember maga esze' tetszése szerént állít religiót 's ott keresi üdvét, hol akarja, azon úton,

mellyen neki tetszik: úgy felfordúl az emberi társaság, szétbomlik annak minden kötelékje — mit Isten nem akart, meg nem engedett, mert éppen ez által történt a' megváltás, hogy religiót maga küldött hozzánk, maga szabta ki az útat, 's annak terjesztésére külön választott embereket, felügyelésére 's oltalmazására szinte férjfiakat rendelt 's az elsőknek lelki hatalmat ada, — mondván: ki nem engedelmeskedik tenéked, legyen mint a' publicanus és pogány, 's kit megkötözöl e' földön, meg lessz kötözve mennyben is; az utolsóknak pedig fegyvert adott kezekbe, hogy védjék törvényeit 's a' religiót, és büntessék az engedetleneket, a' törvény áthágóit. — Szerző szerint legelébb magát az Istent kellene megtámadni, mert az első embert észszel teremtette 's szabad akarattal, e' kettővel bünhödött, mért gondolkozott Isten felőlünk, — hiszen volt eszünk, mért küldötte a' Megváltót? Jézus Isten volt, tanította, oktatta a' népet, vérével pecsétlé tanítását, mért nem hagyott bennünk' magunkra, volt eszünk keresni az útat, kinek hol 's merre tetszett? — Jeru'salemet, melly eszében bízott 's nem akará bevenni Jézus' tanítását, siratta a' Megváltó, 's jajt kiáltott felette. — Igy nem lehet mondani, hogy az embert üdvössége keresésére egészen magára kell bízni, — nem ön magáért, mert példát adott Isten, a' Jézus, az apostolok, — nem a' társaságért, mert ez minden rossznak kútfeje lenne; — az illy kitörés több puszta szónál, káromlás

ez, felhívja Istent bosszúállásra a' Szent Lélek elleni bűnért. —

Mit mond a' józan ész a' sajtóról.

„Szerző józan esze szerént: egyik ember csak „úgy teremtménye Istennek, mint a' másik, egyik a' „másik felett felsőbbséggel nem bír, mert az Isten csak „egy embert teremtett; millyenre alkotta az elsőt, ol„lyan a' többi mind, ki tőle származik; míg tehát azt „valaki be nem bizonyítja, hogy egyiknek több sza„badságot kölcsönözött Isten, mint a' másiknak, ad„dig a' mellett maradok, hogy az emberek egyenlő „szabadsággal bírnak.“

Ha nem gyanítanám a' szerzőt, azt hinném, hogy vagyonra ásítozik, zavarosban akar halászni, mert olly csábítók szavai, mint csak nép emberének lehet. — Azt hogy minden ember egy forma, a' mennyiben Isten testtel 's lélekkel teremtette mindeniket, senki sem tagadja, — a' természetben senki felsőbbséggel sem bír, ott egyforma szabadsága mindennek, ez is igaz, 's ez áll a' természet' világában — ember és ember között: de nem a' társasági életben, hol a' különbség nagy, 's bár ha mi nem akarnánk is ös-

merni, megmutatják köztünk, éreztetik velünk, nagyon is kiserün sokszor, — minő nagyon hasonló a' természetben ember emberhez, éppen annyira különbözik a' polgári életben, 's hijába mondja szerző, hogy nem hiszi, — állítása mellett marad, mert igen is hiszi,— ez adott okot az írásra is, — millyenné alkotta az első embert, ollyan a' többi is, ki tőle származott;— millyen vala az első ember, tudja a' szerző? gyáva, bünhödött, elítéltetett bűnös; igen, mert a' teremtő kezéből kijött tökélletes szabad ember nincs többé,— megszűnt mindjárt lenni a' bűntétellel, — 's mi éppen ollyanok vagyunk, gyávák, bűnösök, alkalmatlanok a' jóra; csak bűnön törjük fejünket; függött az első ember, függünk mi is; törvény szabatott elébe, az van előttünk is; áthágta a' törvényt, bíró elítélte, igy bánnak velünk is, — nem engedelmeskedett, kikergettetett erőszakkal a' paradicsomból, — fia mindjárt gyilkos lett, száműzetett, — 's van honnan következtetni tökélletességünket, függetlenségünket, szabadságunkat, egyformaságunkat: szerintem csak egy az, miben az emberek egyenlő szabadsággal bírnak,— a' törvények a' társasági életben, hol önkény helyett törvények uralkodnak, egyforma minden ember, — azaz a' törvény minden embert egyformán véd és büntet.

Felette rossz következtetés ezekből az, hogy mivel az ember' akaratja szabad, minden tőle kigon-

dolható módon közlekedhetik, beszéllhet, írhat, véleményét, meggyőződését közzé teheti, nem lévén ember ki akadályozhassa, — „vagy ha van, bizonyítsa „be miként, kitől kapta, mutassa be oklevelét, Isten„től van-é? de bebizonyítsa hogy Istentől van"; — én nem vagyok képes elhinni, hogy a' szerző azt úgy értse, mint mondja, — mert nem tudok képzelni embert, ki a' társasági életet illy fonákul ösmerje, — a' gondolatot, írást, közlést, hol tetszik, kivel tetszik, 's mit akar — szabadnak higyje, 's csak Istentől adatott oklevél mellett lehessen tiltani, — ez iszonyú mező lenne minden rosszra, úgy a' társaságnak törvénnyei nem lennének, az illendőség, személy, hely, tárgy nem kötelezne senkit, — fentebb már az akaratot is korlátlanná tette szerző, 's ha gondolat-közlés, akarat végrehajtás eggy, úgy nincs társasági korlát, úgy nem kívánok emberi társaságban élni, úgy nincs szemérem, szüz, de nincs szent semmi e' földön, nincs vagyon 's személy-bátorság, mert hol nincs tekintet, tartózkodás, félelem: ott barom csorda tanyáz, nem ember él,—ha azok igazak, miket szerző állít, úgy feje pillanatig nincs vállán, neje nincs az utolsó lámpa gyújtogatótól bátorságban, leányát ott hol találja, hol ösztönzi az indúlat, ragadja meg a' buja—'s ki parancsol vagy tesz ellene? neki az Isten észt 's szabad akaratot adott, 's ezt korlátolni nem szabad, ő egyforma minden emberrel, éhezik, eszik, szomjúhozik, iszik, nőszés vágya gerjedt, nőszik ott hol akar, mikor akar, kivel

akar, azt neki esze tetszése így mondja, 's ki meri ellenzeni? — mutassa fel az Istentől nyert kiváltságát, hogy hatalma van akadályozni, de Istentől legyen ám bizonyítványa, különben ha neki tetszeni fog, egy darab vassal, vagy erősebb karral megmutatja, hogy neki minden szabad; — tetszik e' rajzolat uram? pedig ez tisztán az általa felállított tan, 's azon dolgok' következése, mellyek mellett 84 lapokon át harczol; — én kerülém illy részletekre jönni, útálattal vetém meg gondolatot is, nem kimondani, de a' szerző temérdek zaklatásai kényszerítének erre, — úgy-é elfordul tőle minden kebel? útálattal veti meg gondolatját is illyen rajzolatnak. — Igen, uram! tudjuk mindnyájan, hogy Isten szabad embert teremtett, hogy meggyújtá benne a' szikrát, az elmét felruházta szabadakarattal, 's ezt mondá neki: felém siess, — de elfelejteni látszik, mint már mondottam, hogy az ember kevés ideig vala tökélletes, elesett, nyomorú leve, olly nyomorú, hogy nem esmeré rendeltetését, a' czélt, mellyre teremtve vala, nem az útat, mellyen elérje, 's pedig tulajdon szabad akaratjából, tetszéséből leve illy nyomorú, mert ő is úgy gondolkodott mint a' szerző: szabad ember vagyok én, ki szab határt cselekedeteimnek? 's érzé következését, — tanácsadó, útmutató kellett, melly vezesse, ki megtanítsa esmerni a' czélt 's azt elérni, 's leve a' Jézus, lehozta mennyből a' vígasztalást, a' tant, mellyet keresztény vallásnak nevezünk, megtanított mit tegyünk,

kimutatta az utat, mellyen járni kell, — mellyekből következik 1-ször, hogy az ember szabadsága megvala a' teremtéstől fogva, de minő vala a' cselekedet, ollyan leve a' következés; — 2-szor, hogy az emberek soha függetlenek, korlátlanok nem valának; 3-szor, hogy bíró, felügyelő, teremtés óta volt, ki büntetett, jutalmazott, — az első embernél meg volt a' szabad akarat, korlát vala függés a' gyümölcs' megtiltása, 's ez törvény vala, megszegetett, a' törvény, büntetés következett, — bíró mondá ki az ítéletet, szolgái által mindjárt végrehajtatott egy része; ez időtől fogva le a' mai napig mindég voltak az emberi társaságnak korlátjai 's törvénnyei, voltak felügyelők, igazgatók, bírák is, már az ó-testamentomban vezérek által vezette Isten népét, — voltak királyok, fejedelmek; Mózes, Áron nem csak vezérelték az Izrael népét, hanem ítéltek is felettek 's halálos büntetéseket hajtottak véghez, — akkor midőn az ember nem tudott törvényt alkotni, midőn még nem ösmeré a' czélt, nem az útat, Isten maga adá a' törvényt a' 10 parancsolatok által, később azokat megösmerni Jézus tanította meg az embereket, — ez leve mai napig a' kereszténység' vezérfonala, ebből 's a' Jézus' tanításából levének a' népek' szükségéhez, az időhöz képest minden törvények, 's hogy ezek tiszteltessenek, megtartassanak, végrehajtassanak, rendelé Isten az előljárókat 's fegyvert adott kezekbe 's hatalmat, hogy miként ő maga példát adott.

ítéljenek a' népeken, 's büntessék a' bűnt. — Ezeknél fogva nem lehet mondani, hogy az ember korlátlan, az ép főnek elég Istentől adott bizonyítvány a' szentírás 's a' ker. vallás, mellyben Isten maga adta a' példát, maga rendelé a' törvényeket, jutalmát a' jónak, büntetését a' gonosznak maga mutatta, maga ítélt a' bűnös felett, angyala által hajtatta végre, a' társaság' törvényei olly hatalmas levél, mellyet Isten maga írt 's a' Megváltó megpecsétlé azzal, hogy e' földön élvén azokat tisztelte, gyakorolta, 's a' keresztény vallás által tökélletesen megerősíté.

Én hiszem, hogy szerző ezeknek sorolásával engemet nevet, hogy mesélek előtte, mert következetes vagyok; azt hiszem, hogy a' szerzőnek religiója nincs, legalább Jézus' religióját nem bírja, mert eddigi tanai arra mutattak, 's így mit az első emberről beszélltem nem hiszi, de rólla nem tehetek, maga állíttotta elő erősségül, 's így ha felhozá, én is csak ezt használhatám ellene erősségül, noha mondom, meggyőződve vagyok, hogy az első embert 's Jézust és a' ker. vallást nem hite 's meggyőződéséből hozta fel, hanem csak eszköznek czéljára. — Borzasztó gonoszság! eszközöknek használni olly dolgokat, mellyek szentek, gonosz czélra, hogy megcsalassanak a' tudatlanok, álútakra csábíttassanak a' gyengék. —

Agyrém tehát a' szerző mindazon kívánsága,

melly által az embernek többet tulajdonit, mint mivel bír, mint a' mi neki adatott, — csábítás azt akarni elhitetni, hogy legyen ember e' földön, kinek minden szabad, kit törvények nem köteleznek, ki semmiben senkitől ne függjön, — lázítás, veszedelmes bujtás azt kimondani is, hogy különbség emberek közt nincs, 's nincs joga senkinek az ember akaratját, beszédét korlátolni. — Tekintsünk vissza az európai forradalmakra, még minden zendülésnél azzal csábíttatott a' nép, hogy szabadakarat ígértetett, — egyenlőség 's szabadság vala a' jelszó mindég, — 's annyi vérözön, jaj 's pusztulás után elérte-é valamelly nemzet?!

Midőn a' teremtő azt mondá az embernek: felém siess, — korántsem azt mondá: törj 's gázolj,— az legyen akaratod, mit agyad javall, félretévén minden törvényeket 's erényt, vívd ki azt, bár milliók átka 's jajja kisérjen is — hanem; a' Megváltó által előtökbe szabtam az útat, melly a' ker. vallás, ez megtanít mit kell tenni, ez úton siessetek felém, tökélletesedjetek a' jóban, azaz: ne tedd azt mással, mit magadnak nem kívánsz, — viszont tégy mindent mit ohajtasz, hogy veled az emberek cselekedjenek, felelj meg polgári rendeltetésednek, járj el hivatalodban lelkiösméretesen, szeresd embertársadat 's féld az Istent, — ebben foglaltatik azon magas eszme, mit az embernek tennie kell, 's midőn az Isten azt mondá: felém siess, — abban nem lehet, nem kell

azokat képzelni, mellyeket az író képzel, — mert az istenség annyira felettünk áll, hogy mi azt ez életben soha el nem érjük; az élet nem czél, csak eszköz, — a' czél túl van a' síron, hol a' jutalom is, most csak keressük, a' hosszú álom után kelünk fel ezt megtalálni.

A' 12 — 13-ik lapra visszatérvén Jézust hozza elő, hogy tanítványit tanítván, azt mondá: legyetek tökélletesek, mint a' ti mennyei atyátok, 's ebből azt akarja következtetni, hogy Jézus jövendőt ígért, minekokáért előttünk egy esmeretlen meredek áll, hol a' tökélletesedés van — de mire szerző már reá akadt — 's ez a' sajtó. — Balgatagság ezt Jézus szavaiból következtetni, tudja mit mivelt Jézus az olajfák hegyén, midőn ezt mondá tanítványinak? imádkozott, — tudja-é mit tanított az apostoloknak? a' ker. vallást, 's az abból eredő kötelességeket — következetességgel el kell hinni, hogy Jézus a' mit mivelt, arról beszéllt, 's így midőn azt mondá: legyetek tökélletesek; semmi egyebet nem mondott, mint, hogy tartsátok meg a' parancsolatokat, 's a' reátok bízott kötelességeket. — Azt állítja továbbá, hogy az első ember nem volt tökélletes, hanem reánk bízá Isten, hogy mi legyünk tökélletesek, — visszás tan, visszás eszme. Elébb azt akarta, hogy ollyan legyen minden ember, ki Adámtól származik, mint Adám volt, most már jobb legyen — rosszúl van mondva — az első ember olly

tökélletesen volt teremtve, hogy nem kellett neki mondani: felém — míg el nem esett.

A' 24, 25 lap ismét a' régi kerekvágásban szerző azt vitatja, hogy az ember' szabad akarata felett nem uralkodhat senki; millyennek alkotta az elsőt, ollyan a' többi is, mert ettől származik, — de ez természetes következtetésnek is rossz, — mert a' természetben a' dolgok úgy állanak, hogy hajlandóbbak aljasodásra, mint nemesedésre, — de álljon állítása; legyen tűköre az első ember, — de hát mit gondol? jobb volt az mint a' mostani? egy cseppel sem. — Istenhez közel állott dicsőségben tökélletességben felruházva szabadakarattal, mégis megszegé a' törvényt, rosszra használva szabadságát 's ezért büntetődött; megvan nekűnk is akaratunk, ezt el nem disputálhatja senki, jót rosszat tenni akaratunktól függ, — de a' következés aztán ollyan lessz, mint a' cselekedet, — 's az a' szünteleni tökélletesedés 's a' tetőpont, mellyet mindig emleget, mit gondol, hol van? azt hiszi: hogy majd ha az utolsó trombita megharsan, már tökélletes lessz az emberi nemzet? csalatkozik! sőt rossz, gonoszságban elsülyedt, mit Isten tovább nem nézhetvén számadásra hívja, békén alusszuk mi álmainkat 's az élők testi szemekkel látni fogják Istennek haragját — az özönvíz, melly egy világot fúlasztott el, szinte talán azért volt, mert tökélletes vala a' világ, úgy-é nem? Jeruzsálem elpusztúlása, hol

kő nem maradt kövön, mellynek helye is eltörültetett 's egy kis ítélet vala a' roppant város felett, szintén a' tökélletességet érte el? éppen nem. Megtelt mindenik bűnének mértéke 's eltörölte Isten a' földről, — e' földön tökélletességet soha nem érünk mi, ez már bűnünk' következése, — e' földön mi csak vívunk, erőlködünk — a' tökélletesség czél, — e' pedig nincs a' földön; életünk mint mondám csak eszköz, mellyel a' czélt elérni törekszünk; ezer évek előtt mennyi tudomány, mennyi mesterségek virágoztak, mellyeket mi ma nem ösmerünk 's nem tudunk, elmúltak 's elenyésztek, — ez arra mutat, hogy e' világon állandó nincs; mi pedig tökélletes, annak állandónak kell lenni, az örökkévalóság maga tökélletes, más semmi, — a' világnak időnként nagy változásokon kell átesni, mellyek által többször nyer vagy veszt haladásában, — mert változó, mert nem tökélletes.

A' 26-ik lap sophisma éppen úgy szóll ellene mint mellette, mondván: hiszen ha a' sajtó veszedelmes volna, az Isten meg nem engedte volna feltalálni; bizony gyáva ravasz 's nyomorúlt épület, ha illy oszlopokra szorúl. Van-é a' természetben dolog, mellyről ugyanezt ne mondhatnánk? nem a' dolog rossz, hanem a' mód, — gyermekek közzé való vita biz ez, nem férjfiú szájába világszerű kérdéseknél.

A' 27-ik lapon: „Ha minden törvény és val-„lási czikkely, melly papiroson van, elveszne, nem-„csak kárnak nem nevezném, sőt meggyőződésem sze-„rént valóságos nyereség volna, mert azok közzül ke-„vés állja ki a' józan ész próbáját, — a' mostani „ember nem bir szabadulni szokásaitól, de ha elvesz-„nének ezek, kevesebb de minden bizonnyal jobb „czikkelyeket hozna létre a' józan ész, — az eddigi „törvényeket nem józan ész súgta, hanem különbféle „érdekek, — a' vallásnak szinte legtöbb czikkelyét „nem Isten 's józan ész súgta, hanem bigótság, vak-„buzgóság 's önérdek"; — ezeket jegyzés nélkül nem hagyhatom, pedig már meguntam a' temérdek egyformaságot taglalni, — az első rész mit a' törvényekről mond, semmi egyéb mint ön bizottság, — a' másik vallástalanság, esmeretlenség 's járatlanság a' hittanokban 's a' hit' eredetében, valamint kitűnik az is, mit a'Mozaik mond, hogy a' törvényeket csak hallja hogy léteznek, de nem ösmeri, — ez is azon sok következetlenségekhez tartozik, mellyekkel munkájának minden sora telve; — a' szerző elösmerte a' világ' teremtését, — el az Isten' lételét, — el azt hogy a' Jézus e' világra jött, — el a' feltámadást is, annyira, hogy eszközül használta 's például; — ki már a' mondottakat elösmeri, annak tudni kell, hogy a' Jézus azért jött a' világra, hogy az emberekkel Istennek akaratját megösmertesse, a' törvényeket megmagyarázza, 's nekünk útat mutasson a' haladásra

czélunkhoz. — 'S mind ezt mivel eszközlé? tanítással, — mit szűlt tanítása? a' religiót, honnan erednek a' törvények a' társasági életben a' keresztények között, a' 10 parancsolatból 's a' religioból, melly együtt van, kinek hagyta hátra Jézus a' religiót, azoknak kiket megtanított akaratjára, kiknek szent lelkét elküldötte, hogy tudják mit kelljen cselekedniek, 's ezek az apostolok, kik hirdették széles e' világon 's ezek között vala Péter, kire bízá, hogy vesse meg talpkövét az anyaszentegyháznak, és így képezék az annyaszentegyházat kezdetben az apostolok, 's utánnok levének azok, kik elfogadták tanításaikat, — már most ha megengedtük a' fentebbieket, mit meg kell engedni, azért, mert ha eljött Jézus, okának következésének kellett lenni, — hátra kellett hagyni tudományát, a' mit cselekedett is, Péternek adván a' hatalmat 's megigére, hogy köszálon épitem az én anyaszentegyházamat 'sat. következik, hogy a' Jézus egy religiót csak ugyan hozott a' földre, azt hátra hagyta— 's ez mai napig fennáll, mert Isten megígérte, ő pedig nem hazudhat, 's e' religió mellyik lehet más mint a' keresztény vallás, — az mellyről iszonyú következetlenséggel mondja szerző, hogy nem Isten súgta, hanem bigótság, ön érdek, mellyeknek a' földről elveszni nem volna kár, bizony ezek nem csak ön magával való ellenkezések, de káromlása a' vallásnak 's Istennek.

A' 35-dik lapon, iszonyú nyomatásnak tartja a' censurát, 's el is hiszem, hogy reá nézve egy kis baj; mert a' részegesnek baj ha nem ihat, a' bujának hogy nem bujálkodhat, a' káromlónak hogy nem szitkozódhatik, — 's kit az irás' dühe megragadt, hogy minden eszméit a' világ elébe nem viheti, hogy őtet bámulják, magasztalják az elcsábítottak; 's ha ez reá nézve szenvedhetetlen terhes, kínos — sajnálható— de nincs más mód szabadúlni, hogy lépjen ki az emberi társaságból, mert már azt csak higyje el, hogy a' társaság mégis csak okosabb csorda, mintsem hogy jóllétét, bátorságát egy ember ferde nézeteinek feláldozza. — Nem akarja szerző a' censornak, egy embernek ítéletére bízni magát, — meghajolni előtte; de hát ki kívánja ezt? ki mondotta ezt, senki soha, — az én munkám felett nem a' censor, hogy tegye? ítél, 's én nem a' censor, hanem a' törvény előtt hajlok meg, ennek engedelmeskedem. — Nagyobb joggal lehet a' szerzőtől igazán kérdezni, ki adá a' mindenek felett legbölcsebb észt, mindentudást, hogy Európa felett ítéljen, kitől vette a' szabadságot, hogy a' nemzeteket csordáknak nevezze? — 's nincs-é a' nemzetnek nagyobb joga ezt mondani? e' vad állat, nem emberek közzé való, gázol mindent, lánczra vele, hogy ne legyen ártható! szerző mindég a' józan észt emlegeti, 's maga egy cseppet sem mutat, — már magában is a' legbotorabb észre mutat egyetlen egy embernek feljajdúlni Európa,

sőt egész világ' nevében 's követeléseket tenni 's feltételeket nemzetek' érdekében 's elítélni nemzeteket, uralkodókat, kormányokat, religiót 's törvényeket: megvallom magam is úgy jártam, mint szerző a' 35-ik lapon, felindúlt vérem ez iszonyú vakmerőségeken, félben hagytam az írást gondolkozni, mint lehet ember illyenekre képes?—nem tudám csudáljam-é vagy szánjam? — az utolsó győzött.

Azt akarja továbbá ezen lapokon szerző megmutatni, hogy nincs annak igaza, ki azt állítja, hogy ha az ember társaságban él, akaratját elveszti, 's én is vele tartok, mert azért, hogy társaságba lép az ember, van akaratja, még pedig szabadakaratja, de van a' társaságnak is, 's ezt teljesítenl köteles, 's ez ád irányt a' magunk cselekedetének; — szerző azt mondja ennek ellenébe, hogy a' társaságot az emberek tévén, azon törvény kötelezi, mit maga hoz magának, 's ez így áll akkor, ha az egész társaságot egy embernek veszi, de ellenkezőleg, ha több embert néz társaságnak; ha azt hiszi, hogy a' társaságban minden ember joggal gázolhat öntetszése szerént — meg nem engedem; én a' keresztény világba úgy vagyok avatva, 's tudom hogy a' nemzet hoz törvényt, a' fejedelem pedig védője, felügyelője a' kormány, hogy teljesíttessen, betöltessen a' törvény: —ne mondja tehát, hogy a' fejedelem szab törvényt, 's zarnokoskodik.

A' 35-dik lapon, terhes vád van az uralkodókra,

's bizony iszonyú volna, ha úgy állana, 's méltán kazítana kebelt; de csak mondva van, — nincs felvilágosítva, bebizonyítva, hol, mikor, miben áll ez iszonyú nyomatás? ki ilyest mond, be is kellene bizonyítani okokkal, adatokkal, — de ez munkájában hiányzik.

Isten káromlásnak tartja, midőn azt mondják a' kormányok, hogy a' nép nem érett meg ez vagy amaz czélra, én nem, — sőt ellenkezőleg azt tartanám égbe kiáltó bünnek, iszonyú hanyagságnak, Isten bántásnak, ha erre nem ügyelnének, — az olly kormány, kinek annyi tapintata sem volna, hogy a' dolgokat megválasztani tudja 's csak alkalmatos időben használja 's egyedül mikor czélra vezetők, vegye elő, nem tartanám kormánynak, 's ha minden ember ötlete, akaratjának valósulni, létesülni kell, lehet, úgy nem kell kormány, — mert szerintem kormány az, hogy válasszon, vezéreljen, — a' kormány orvos, melly vizsgálja üterét a' népnek 's azt ád mit kíván az idő 's körülmény, — hajó kormányos, mellyre bízatva a' hajón lévő nép' vezérlése 's minden értéke, kinek tudni kell, hová kell indúlni 's mikor? ösmerni a' tengert, mellyen evez, — a' szelet melly fú, vihart hoz-é vagy csendet, vitorlát kell-é ereszteni, vagy vasmacskát vetni, — mellynek a' hajósok csak teljesítik rendeléseit; — ha a' kormány minden ember kívánságára hallgatna, 's minden felkiáltásra ingadozna,

változtatná meggyőződését 's nem azt tenné, mit a' kor 's körülmény kíván, mit a' nemzet' java követel, hanem mit néhány nyugtalan fő kíván 's ez által milliók' jóllétét, bátorságát veszélyeztetné olly dologért, mellyet az egész világ elösmert úgy rossznak mint jónak, 's megadná minden ember kívánságát, nem tudná megőrzeni a' jogokat, mellyek kezére bízattak, 's a' törvény' erejét nem gyakorolná személyválogatás nélkül minden ember felett: akkor azt mondanám, a' kormánynak nem pálcza, nem fegyver kell kezébe, hanem zarándok bot, vagy pásztor-vessző: — nem csak a' kormányok, nem csak az uralkodók, kiknek feladatuk lévén a' népek' javát koronként az időhöz képest eszközleni 's ösmerni tanúlni a' boldogító eszközöket, megösmerni, felkeresni 's használni, — hanem a' népek magok is elégszer elösmerték már azon igazságot, hogy a' nemzetek' életének szaka van — 's a' dolog reájok kora vagy késő — a' világ' folyamának szintén megvan a' maga ideje, mint a' plántának, — ki időt nem ösmer, 's várni nem tud, az czélt semmiben nem ér; csak egy tojás kiköltetésére is gond 's idő kívántatik; elébb ültetni kell a' fát, ez nő, 's ha dér és zivatar meg nem rongálja, úgy gyümölcsöz, —ki aratni akar elébb szántson, vessen, várjon, csak úgy fog csűrbe takaríthatni, 's a' nemzetek' életében tagadhatjuk az időt, az átalakúlásnál a' dolog' érését 's választását?! — munkájából ítélvén a' szerzőt, mi volna az Istenért abból, ha egy szabad

sajtó kezére bízatna? olly rossz minő lehetne a' földön—'s büntetésre méltó vétkes gondatlanság az elöljáróktól, — szántszándékkal eszközöltetvén a' rossz;. Sír, rí a' gyermek a' késért, 's kiabál, az okos szüle hagyja sírni, tűri kiáltását, nem adja a' kést kezébe. — Minden kornak megvan kívánsága 's minden idő megszűli a' maga szükségeit; — ha eljön az idő, hogy a' szabad sajtó elkerűlhetetlen lessz: megadja azt maga az idő — Isten' szeme vígyáz mind ezekre, ő kormányozza a' világ' kormánnyát — mert a' nép övé: várjunk! az idő által kimutatja mit kell tennünk. — Erre ugyan tudom haraggal mondja nekem szerző: meddig várjunk tehát még? nem vártunk eleget még? 's mikor fog megérni már a' nép? — 's én erre hidegen azt felelem: meddig várjunk, nem tudom — de igen hogy eleget nem vártunk, ha elébb kezdtünk a' dologhoz, minekelőtte megérett,—jól kezdeni soha sem késő, 's rosszúl mindég kora — mikor érik meg a' nép? azért kérdezzük meg a' világ' urát, — kedvünkért az idő egy vonalt sem szökik, forgó kereke meg nem áll, 's az minek század mulva kell megtörténni, ma meg nem történik, 's ki meri erőltetni ám lássa mint sodorja el a' világ roppant erő a' porszemet.

Igen felindúl azon szóra, hogy a' nép még nem érett meg, — de ne vegye az Istenért e' szót más értelemben, mint miben kell, 's ne vádolja a-

kormányt, melly aligha mondja — hanem vádolja a' nemzetet magát, hogy mért érzi tehetetlenségét, az időt, mért nem érik, 's a' teremtőt, hogy czélját kedvéért mért nem változtatja. — Tekintsünk egy pár évet vissza hazánkba, a' mult országgyülés az urbéri telkeket az adózó népnek megengedte eladni, mert azt hitte jó akarólag, hogy óriási hasznot eszközöl, — 's meg vólt-é érve az adózó nép arra, hogy haszonnal adja el, 's haszonnal vegye 's jól használja — használtunk-é neki? aligha — temérdek telkes jobbágy leve földönfutó, eladta földjét, megitta árrát, 's leve betyár, kinek sem megye, sem helysége sem földesura nem veheti hasznát, télen nincs kenyere, fázik, nyáron lakatra veti háza' ajtaját 's világot vesz nyakába, csavarog, másnak megy dolgozni, 's keres annyit, hogy míg oda jár, megeszi 's issza, — károsíttatott a' birtokos, de árt magának az adózó; jobb létet akartunk adni 's rosszabbá tettük helyzetét — mi lett volna elébb szükséges? nevelés — hogy tudja hasznát venni szabadságának 's földjének. — A' zsidók' emancipatiója szőnyegre jött, mit mondott nem a' kormány, nem a' fejedelem, de az országgyülés? — nincs megérve, — 's aligha igaza nincs, — mert míg a' Zsidó nemzet maga nem akar hozzánk fellépni, — míg bennünk' eszköznek tart, míg szégyel 's nem akar velünk egy tálból enni, mindég kora, mert maga sem akar ő — csak a' nemzeti jogokat akarná, de a' nemzetiséget nem, — a' botot el-

törülték, szép! keresztényi szelídség, majd meglássuk, ha ez is nem korán van-é? — fogadom, 3 annyi lessz a' rab, mint eddig, 's nadrágos, viganós, ki mégis csak félt a' pálcza 's korbácstól sokszorozva— a' halálos büntetés' eltörlése meg sem határoztatott, már rovására a' borzasztó tény az ungi Követen megtörtént, — 's létesüljön e' törvény, majd meglássuk, vólt-é ideje, 's nem lessz-é az ország, még országgyülés előtt kéntelen statariumot kérni, — nevelés, ismét csak nevelés, majd ez kifejtette volna a teendőt, — menjünk tovább fél századdal, — ha valaki gőzhajót, álló-hidat, országos színházat, lóversenyt indítványozott vólna, mit tettek vólna vele? — vagy becsukták vólna mint bolondot, vagy megkövezték vólna, pedig akkor is jó lett vólna a' czél, de a' nemzet nem vala megérve, elfogadni, használni. — 'S éppen abban tartom a' jó tapintatot, ollyast ajánlani a' népnek, mit megért, elösmer, 's használni tud, 's ez azt teszi — mire megért, — 's ha csak egy jó ország-útat tervezett vólna is valaki, kinevették vólna, mert nem érzék szükségét, nem vólt ideje; — de nem sokára egy nagy férjfiút teremte az idő, hívott elő czéljára, — meghagyja, hogy verje fel a' nemzetet álmából, — közel az idő, mellynek méhe terhes, melly szülni fog nagyokat, készítse el ezeknek elfogadására, — kérdezzük csak meg őt, valyon van-é igazam, érve vólt-é a' nemzet ekkor? — óh ő tudja, mert gondjaiért vérig sebzettek, mint a' Meg-

váltót, ki megmentésünkre jött, megölek, — őt is keresztre ítélek — azért hogy felrázá a' nemzetet 's fülébe kiáltá: sírod' szélén heversz ember! kelj fel 's fogj munkához, jer én feláldozom magam, előtted megyek, — azt tedd csak mit én teszek, ha veszni kell vesszek én, 's ha látod hogy rossz mit kezdek, lépj vissza; de ha jót látsz kövess, 's munkálj velem magad a' szép haza' megmentése 's felvirágzására — ezért káromolták 's üldözték őtet; 's mégis ő elfogadván az idő' intését, megérté a' kor' szózatát, küzdött mint nagy férfiú, mint jeles készíté az útat, hogy ha jőnek a' haladni kivánók, egyengetett ösvényt találjanak, — nem ösmervén előtte mást, mint a' szép hont, elszánva, eltökéllve magát, hogy vagy megmenti a' nemzetet, vagy áldozatúl vész — azért szólt, kiáltott, kért, rimánkodott, de fájdalmaiban fel is jajdúlt eleget, de cselekedett is, példával ment elől, mindég áldozattal járult minden vállalathoz, mindég azt kezdé mi legsürgetősbb, mi legczélravezetőbb vala, hogy ez következtesse a' többit: ő nem sajtóért jajdúlt fel legelőbb, nem a' kormányban kereste a' hibát, hanem magában a' nemzetben, ugyan azért tettre hívta a' nemzetet, részvétre a' kormányt, 's pár tized csak, gőzösök járják Dunánkat, hajóink a' tengereket hasítják, országos színházunk áll, állóhíd készűl Pest-Buda között, casinó, lóverseny köti öszve a' társalkodást — honnan ered a' többi apróbb de nemes intézet, tudós társaságunk, gazdasági egyesüle-

tünk virágzik, jól épült országutak metszik keresztül-kasúl több részét az országnak, czúkor-gyárak, gőzmalmok működnek — 's ezt nagy részben ő tevé, mert ő veré fel a' nemzetet, ő szóllt, kiáltott, ő ment elől 's ő tett cselekedett, ő fejté ki a' nemzeti erőt, ő ösmerteté meg szükségeinket 's ön erőnket; szóval ő vala a' szabadító, ő a' mentő. Oh illyen bajnok sok kellene a' hazának, de Isten illyeneket keveset teremt, csak akkor küldi az illyent, mikor közel a' veszedelem, hogy mentő angyalként hozzák a' megváltást, mint a' nagy Hunyadi Jánost adá, midőn a' hon ellenségeitől körűlvéve vég veszély között hányatott, 's a' bajnok' erős lelke 's fegyvere volt a' kőszál, mellyen megtöretett az ellen, pihent pedig a' haza — így leve Széchenyi is a' vonagló haza' védangyala — 's mint a' nagy Hunyadit üldözék, keserítek, 's mégis ha a' haza kívánta karját vagy tanácsát, örömmel kész vólt oda adni karját, életét, mindenét — mert szerette a' hont 's csak ennek élt: így vala Sz. is, bár mennyit gyanúsíták, sérték őt, felejtett mindent ha az ügy szóllítá, mert ő is a' hazának él 's ezé mindene, 's illy két ember századokon át nem születik, illy férjfiakat jó kedvében ád Isten a' nemzetnek, hogy általok csudákat míveljen, — 's mondjon bármit a' rágalom, kiáltson bármit az irígység, gyanusítson mennyit tetszik a' gyáva — hijába, Széchenyi babérját, melly halántékát gloriaként fonja körűl, fejéről le nem tépi: nem a' történet, nem

véletlenség tette őt nagygyá, hanem erdeme, fáradhatatlan munkássága, hő szerelme 's szent czélja és tiszta szándoka: a' néhány irígy 's puja őt sem gyalázza sem dicsőíti, ő nem szorult senki dícséretére, magasan szóllnak tettei 's hirdetik lelke nagyságát,— 's hibázzon bár 's maradjon ember, sőt lépést se tegyen többet, megtevé mit az idő reá bízott, mire hivatása volt betölté, 's ezért ő nagy marad, nagy mint Hunyadi János örök időkig — a' historiában élni fog 's e' kor, mellyet ő varázsolt, a' század melly őt szülé, 's mellyet ő teve nevezetessé, Széchenyi századja lessz — 's neve Epochát formál — ezt vegye szerző mustraképül magának — ne szaggassa a' nemzeti erőt, hanem csatolja magát ahoz, tanuljon tőle polgári erényeket 's kötelességeket.

Mit a' többi lapokon mond szerző, részint az elmondottak' ismétlése, részint olly alakosdi játékok, buvócskák, mire felelni nem méltó, mindazáltal mivel némelly tárgyakat igen kiemel, még néhány szót teszek.

Némelly tisztviselőknél a' sajtó hasznát magasra emeli, mert úgy mond noha megbuktat egy familiát, vagy megbotránkoztat egy községet, avagy meggyaláz egy tisztviselőt, de használ azzal, hogy felfedi a' bűnt 's mások őrizkedni fognak — 's ezt a' szerző tökélletes jónak 's e' világon legjobb eszköz-

nek tartja a' vétek ellen 's az erény mellett, — pedig hibásan — mert igaz hogy szép 's jó a' hibát felfedezni, a' vétket sujtani, az erényt oltalmazni: de mihelyt az eszköz ollyan, melly által csak egy ártatlan is szenved, már czélra nem vezető — valamint szükségképpen megkívántatik, hogy a' bűn büntettessen, a' vétkes lakoljon: úgy elkerülhetetlenül feladata marad a' társaságnak, hogy soha ártatlanul egy ember se büntetődjön — a' szelidebb nemzetek 's időkorunk azt kívánják, hogy inkább tíz bűnös oldoztasson fel, mintsem egy ártatlan lakoljon. A' szerző szerént pedig midőn egy ember hibázna, száz ártatlan büntetődne 's lakolna egynek botlásáért, ezerek pedig botránkoztatnának, 's ez nem megy. Az illy javító eszköz rosszabb magánál a' bűnnél. Vannak a' társaságnak eszközei a' gonoszt mind felkeresni mind büntetni, úgy hogy mást legkevesbé sértene vagy alázna mint ki érdemli, 's kérdés marad a' sok egyforma kurholás becstelenítés, valyon nem válna-é előbb utóbb olly szokássá, mire nem is ügyelnének, hozzá levén szokva már illy hangokhoz, — 's ha minden hiba, minden fogyatkozás pelengérre állíttatna: kívánna-é valaki hivatalt viselni—de képes lenne-é? ekkor emberek helyett angyalokat kell égből hozni, mert az ember mind hibázik—'s nincs ember kiben fogyatkozás ne volna.

Az 50-ik lapon, hol a' királyokat leczkézteti, így szóll: „a' papság nevelés alá olvad 'stb.“ 's ha

„kedve vólna valamellyiknek gyalog mezitláb bejárni „az országot 's úgy hirdetni Krisztus' tanítását, jó, „megengedődne — mert csak így van hatása a' taní- „tásnak. Hat lovas hintóban tanítani nem lehet, csá- „bítani igen". Itt meglehetősen elárulta szerző magát, hogy mint feljebb mondottam, nem a' vallás sérti, de egyéb,—mert ha gyalog hirdetődne Isten' evangeliuma, jó volna, 6 lovas hintóba csábítás. Nem a' vallás tehát a' baj, hanem a' 6 lovas hintó. Baj biz ez a' gyenge 's irígy szemnek — mert ez csáb erővel bír — de hijába ez mégis csak így marad.

A' mit 61-ik lapon a' papról mond, hogy 4. 5. mise árát felveszi, 's csak egyet szolgál: rövideden azt mondom, hogy elavult dolog, — szerző sem nem ért hozzá, sem körére való.

A' 62-ik lapon a' mit beszél a' bűnök' pénzeni megváltásáról — rég kicsépelt szalma, mellyben egy szem sincs ép. Az egész beszéd szemetdombra való.—

A' 63-ik lapon, nem a' vallások, hanem az erények üdvözítenek — — én pedig azt mondom; a' kettő együtt, — 's ha vallás nincs, erény sincs — az erényt a' vallás mutatja, mert maga a' vallás minden erény.

Dr. BALLAGI GÉZA.

Miskolczon,

nyomt. Tóth Lajos, cs. kir. priv. Typogr.

1815.